धर्मकीर्ति

THE DHARMAKIRTI

A BUDDHIST MONTHLY

Dhamma.Digital

योमरी पुन्ही

वर्ष-२५; अङ्क-९

DHARMAKIRTI

बिक्रम सम्वत् २०६४

धर्मकीर्ति

१. 'धर्मकीर्ति' प्रत्येक पूर्णिमाको दिन निस्कन्छ ।

२. 'धर्मकीर्ति' का लागि धार्मिक, सामाजिक एवं नैतिक पक्षका लेखहरू लेखी पठाउनु होस् ।

३. विहार एवं विभिन्न स्थानहरूमा भएका बौद्ध गतिविधिहरू यथाशिघ्र समयमानै हामीलाई लेखी पठाउनु होस् ।

४. हामी तपाईंको स्वस्थ प्रतिक्रियाको स्वागत गर्दछौं ।

५. लेखकद्वारा लेखिएको कुनै पनि विचारको जिम्मेवार लेखक आफै हुनेछ– सम्पादक मण्डल हुने छैन ।

■ विषय-सूचि ■

क्रसं	विषय	लेखक	पेज नम्बर
१.	बुद्ध-वचन	–	१
२.	सम्पादकीय– आफ्नो भाग्य आफैं सपारौं	–	२
३.	अहिंसामय यज्ञ	– सत्यनारायण गोयन्का	३
४.	धम्मपद-२०४	– शैलेन्द्र तुलाधर	५
५.	दश कुशल	– डा. कवीन्द्र बज्राचार्य	५
६.	व्यक्तिगत आचरण, सामाजिक दायित्वको विषमा धर्म	– शिशिल चित्रकार	६
७.	वैरीभाव	– वीरेन्द्र श्रेष्ठ 'विपंकर'	७
८.	मौकाको वृद्धि	– भिक्षु संघरक्षित	८
९.	योग अभ्यास विधि - भाग ३३	– डा. गोपाल प्रधान	९
१०.	आफ्नो सच्चा स्वरूपको स्मरण [illegible]	– नरेन्द्रनाथ भट्टराई	१०
११.	बौद्ध आर्थिक चिन्तनका केही पक्षहरू	– [illegible] शाक्य	११
१२.	मिलिन्द-प्रश्न - ८	– आनन्द प्रधान	१४
१३.	सफल मनू ज्वीत भव्युक मगाःगु त्वाथः	– प्रेम लक्ष्मी तुलाधर	१७
१४.	के यहाँ सबै मानिसमा हृदय हुन्छ र ?	– अमीर कुमारी शाक्य	१८
१५.	'नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स	– पद्मा नकर्मी	१९
१६.	धर्मकीर्ति विहार–गतिविधि	–	२०
१७.	जिज्ञासा	– राज शाक्य	२१
१८.	दीर्घायु कुमार	– आनन्दमानसिंह तुलाधर	२१
१९.	धर्म प्रचार–समाचार	–	२२
२०.	बनेपा बाल आश्रम (मेत्ता सेन्टर) लाई सहयोग	–	२४
२१.	परोपकार	– रमा अधिकारी	२४
२२.	निःस्वार्थ कर्म	– देवेनकुमार	२५

- धर्मकीर्तियात छिगु ग्वाहालीया आवश्यकता दु । छिगु प्रत्येक ग्वाहाली पत्रिकाया लागी तःधंगु तिबः ज्वीफु ।
- छि थः ग्राहक जुया दिसँ, मेपिन्त नं ग्राहक याना दिसँ ।
- छिं थःगु पसः, उद्योग, व्यापार, कार्यालयया बिया थ्वगु प्रत्येक विज्ञापन पत्रिकायात तःधंगु ग्वाहाली जूवनी ।
- धार्मिक व सामाजिक पक्षया रचना च्वया, सुझाव व सल्लाह बिया पत्रिकायात रोचक व स्तरीय याय्‌गुली नं ग्वाहाली बीफु ।
- आसे धयादीमते, बिचाः याना दिसँ– 'धर्मकीर्ति' यात बांलाकेत छिं गुकथं ग्वाहाली बिया दीफु ।

Downloaded from http://www.dhamma.digital

[illegible]
विद्यासागर रंजित
फोन: ४२५ ८९५४

[illegible]
[illegible] तुलाधर
फोन: ४२५ ३१८२
ज्ञानेन्द्र महर्जन
फोन: ४२५ ६९०२

[illegible]
पूर्णरत्न स्थापित

[illegible]
भिक्षुणी वीर्यवती
फोन: ४२५ ९४६६

[illegible]
भिक्षु अश्वघोष महास्थविर
फोन: ४२५ ९११०

[illegible]
भिक्षुणी धम्मवती
फोन: ४२५ ९४६६

कार्यालय
धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठी
धर्मकीर्ति विहार
श्रीघः नघः टोल
email: [illegible]
पोष्ट बक्स नं. ४९९२
काठमाडौं
फोन: ४२५ ९४६६

बुद्ध सम्वत् २५४५
नेपाल सम्वत् ११२२
इस्वी सम्वत् २००१
विक्रम सम्वत् २०५८

विशेष सदस्य	रु. १०००/- वा सो भन्दा बढी
वार्षिक	रु. ७५/-
यस अङ्कको	रु. ८/-

DHARMAKIRTI

धर्मकीर्ति
(बौद्ध मासिक)

THE DHARMAKIRTI
A Buddhist Monthly

DECEMBER 200

[illegible]

► सेवा सत्कार गर्ने स्वभाव भएको तथा राम्रो आचार - पालनमा निपुण भएको व्यक्तिले आनन्दपूर्वक दुःख अन्त गर्छ ।

► एकान्तवास गर्ने, शान्त चित्त हुने, धर्मलाई राम्ररी चिन्ने भिक्षुलाई लोकोत्तर आनन्द प्राप्त हुने छ ।

► थोरै भएपनि आफूलाई प्राप्त हुने लाभलाई तुच्छ न ठान्ने, शुद्ध जीविका गर्ने र आलस्य रहित बन्न सक्षम भिक्षुलाई देवताले पनि प्रशंसा गर्दछ ।

आफ्नो भाग्य आफै सपारौं

सुरामेरयपानञ्च – यो नरो अनुयुञ्जति
इधेवमेसो लोकस्मिं – मूलं खणति अत्तनो

अर्थात्– हिंसक, असत्यवादी, चोरीकाम गर्ने, व्यभिचारी र मद्यपान गर्ने व्यक्तिले यहीं लोकमा आफ्नो उन्नतिको जड उखेल्दछ ।

यो कसैको मन्त्रोच्चारण होइन । यो त भगवान् बुद्धले हामी जस्ता बेहोशी एवं मूर्खहरूका लागि प्रकृतिको सत्यतथ्य नियमलाई प्रष्टाई दिनुभएको बुद्ध वचन हो । भगवान् बुद्धले ६ वर्ष सम्म कठोर तपस्या गर्नुभई अनुसन्धान पश्चात् पत्ता लगाउनु भएको प्रकृतिको नियमहरूलाई धम्मपदमा बुद्धवचनको रूपमा संगालिएका छन् । तर ती अमूल्य वचनहरूलाई हामीले एकपटक मन लगाई अध्ययन गर्ने सम्म पनि फुर्सद पाइरहेका छैनौं । अध्ययन गरि नै हाले पनि यस शिक्षालाई पालन भने अवश्य पनि गर्न सकिरहेका छैनौं । यहिं नै हाम्रो दुर्भाग्यपूर्ण अवस्थाको सृजना भइरहेको छ । किनभने हामीले प्रकृतिको नियमहरूलाई पालन गर्न सकिरहेका नै कहाँ छौं र ? अझ उल्टो प्रकृति विरुद्ध मनपरि कार्यमा लागी यसैमा आफ्नो पुरुषार्थ ठानी, फुर्को फूर्ति देखाउन पछि हट्दैनौं । तर जुन व्यक्तिले प्रकृतिको नियम विरुद्ध जान खोज्दछ, उसलाई प्रकृतिले अवश्य पनि दण्ड दिलाउने छ । यसरी नै जसले प्रकृतिको नियमलाई इमान्दारीताकासाथ पालन गर्छ, उसलाई प्रकृतिले पुरस्कार स्वरूप भाग्यरूपी फल चखाउने गर्छ ।

अर्को शब्दमा भन्ने हो भने प्रकृतिको स्वभाव धर्मलाई जुन व्यक्तिले पालन गर्छ, त्यसलाई मात्र धार्मिक भनिन्छ । जुन व्यक्ति धार्मिक बन्न सक्छ, उसलाई मात्र धर्मले रक्षा गर्दछ । त्यसैले भगवान् बुद्ध भन्नुहुन्छ–

"धम्मो हवे रक्खति धम्मचारी"

"धम्मो रक्षति रक्षित:"

अर्थात्– जसले धर्मलाई रक्षा गर्छ, उसलाई धर्मले रक्षा गर्दछ । त्यसैले जसले आफ्नो जीवनको उन्नतिको जरा उखेल्न मन लाग्दैन, मानसिक सुखले भरपूर भाग्यमानी व्यक्ति बन्न मन लाग्छ, उसले तल उल्लेख गरिएका प्राकृतिक नियम विपरितका खराब कार्यहरूलाई चटक्क त्याग्न अत्यावश्यक हुन्छ ।

(१) हिंसाकार्य (२) असत्यवादी वानी (३) चोरी, डकैती, लुटपात (४) व्यभिचार र भ्रष्टाचारी कार्य (५) मद्यपान र नशालु पदार्थहरूको सेवन जस्ता कुलतहरू ।

यी दूषित कार्यहरूलाई त्याग्न नसके सम्म हाम्रो समाजमा शान्ति, अमन चयन, सद्भावना आदि सबै व्यर्थमा देखावटी झूठा आडम्बर एवं पण्डित्याइँ छाँट्ने नारा मात्र हुनेछ ।

बुद्ध जन्मभूमीमा जन्मेका हामीले बुद्ध शिक्षालाई पालन गर्न नसकी आफ्नो भाग्यलाई आफैले बञ्चरो हान्ने कार्यमा तल्लीन भइरहेका छौं । फलस्वरूव प्रकृतिको वरदान शान्ति र अमन चयन आकासको फल आँखा तरी मर भन्ने उखान सरि बनि रहेको छ । जसले गर्दा हाम्रो कमजोडीलाई अरूले फाइदा उठाउने मौका पाइरहेका छन् । त्यसैले हामी होशियार बनी आफ्नो भाग्य आफैले सपार्न हतार भइसकेको छ ।

Downloaded from http://www.dhamma.digital

अहिंसामय यज्ञ

■ सत्यनारायण गोयन्का

एक समय भगवान बुद्ध मगध प्रदेशको अंबलट्ठिक उद्यानमा विहार गरिरहनु भएको थियो । त्यस उद्यानको नजिकै खाणुमत नामक ब्राह्मण ग्राम थियो । यो ग्राम मगध नरेश बिम्बिसारले कूटदंत ब्राह्मणलाई उनको जीवन यापनको लागि प्रदान गरेको थियो । अत: ब्राह्मण कूटदंत धनवान थिए ।

त्यस समय ब्राह्मण कूटदंत एउटा ठूलो यज्ञ गर्ने तैयारीमा थिए । यज्ञमा बलि दिनका लागि सयौं गाई, गोरू, बाखा, भेंडा आदि जम्मा गरिराखेका थिए । अंबलट्ठिकमा भगवान बस्नु भएको खबर पाएर उहाँलाई भेट्न कूटदंत त्यहाँ आए ।

भगवानले सम्यक सम्बोधि प्राप्त गर्नु भएको थियो । उहाँलाई पूर्वजन्मको स्मरण गर्ने विद्या प्राप्त थियो । यस विद्याको कारण अनेक पूर्वजन्मका घटनाहरू चलचित्र झैं हेर्न सक्नुहुन्थ्यो । पूर्वकालमा ब्राह्मणहरू कस्ता हुन्थे यसै विद्याको माध्यमबाट थाहापाउनु भएको थियो । पूर्वकालमा अहिंसामय यज्ञ कस्तो हुन्थ्यो भन्ने बारेमा बेला बेलामा चर्चा गर्नु हुन्थ्यो । पूर्वकालको सोन्ह परिष्कार सहितको त्रिविध यज्ञको बारेमा ज्ञाता हुनु भएकोले पनि उहाँ प्रसिद्ध हुनु हुन्थ्यो । ब्राह्मण कूटदंतको घरमा महायज्ञको आयोजना थियो त्यसैले पूर्वकालको सोन्ह परिष्कार सहित त्रिविध यज्ञ-संपदा **सोल-सपरिक्खारा तिविधा यञ्ञसम्पदा** कसरी हुन्थ्यो भनेर आफ्नो जिज्ञासा भगवान समक्ष राखे ।

भगवानले पुरातन कालका महाप्रतापी महाराज महाविजित तथा उनका पण्डित र ब्राह्मण पुरोहितहरूका वार्ताको उदाहरण दिनुहुँदै विद्याचरणसम्पन्न चित्त द्वारा प्राचीन भारतमा हुने सोन्ह परिष्कार सहितको त्रिविध यज्ञ सम्पदाको बारेमा सम्झाउनु भयो ।

पूर्व कालमा कोहि राजा बृहद यज्ञ सम्पन्न गर्न चाह्यो भने राजपुरोहितले रोक्दथ्यो यज्ञ गर्न राज-पुरोहितको अनुमति चाहिन्थ्यो । यदि राज्यमा अराजकता भएमा, कुनै लूटपाट भएमा जनता असुरक्षित थान्दछन् यस्तो अवस्थामा यज्ञ गर्नु अनुकूल मानिँदैन र राजालाई यज्ञ गर्ने अनुमति दिँदैनथ्यो ।

जुन देशमा भोको मानिस धेरै हुन्छन् तिनीहरूले खानको लागि लुटपाट गर्दछन्, राजदण्डको कुनै परवाह गर्दैनन् । एकातिर त्यस्तो गरीबी र अर्कोतिर भने राजा यश कीर्तिको लागि अथवा छिमेकी देशको राज्य जितेर आफ्नो साम्राज्य बढाउन वा शत्रु नाश गर्नको लागि यज्ञ गराउँछ भने यस्तो यज्ञलाई कसरी उचित भन्न सकिन्छ ? अत: ब्राह्मण पुरोहितले राजालाई पहिला यी लूटपाट बन्द गर्न आग्रह गऱ्यो राजाले जब अपराधीहरूलाई दण्ड दिएर देश निकाला आदि सजाँय दियो तब पुरोहितले फेरि रोक्यो । दण्डबाट अपराधीको सुधार हुँदैन । एक पटक दबिएर रहन्छ तर यस्तो अराजकता फेरि फेरि भईरहन्छ । हुन सक्छ यो भन्दा पनि अधिक हुन्छ त्यसलाई त सम्पूर्ण रूपले उन्मूलन गर्नु पर्छ । यसको लागि व्यावहारिक पाइला उठाउनु पर्दछ । यसको लागि यदि कोहि कृषिमा रूचि राख्छन् भने रोप्नको लागि बिऊ दिनु र बाली काट्ने बेला नहोऊन्जेल सम्म खाना पानीको प्रवन्ध गर्नु । जसलाई व्यापार गर्न इच्छुक छ उनीहरूलाई पर्याप्त मात्रामा पूँजी प्रदान गर्नु । जसलाई नोकरी गर्न मन छ, उनीहरूलाई राज्यको तर्फबाट नोकरी दिएर भत्ता र तलब प्रदान गर्नु पर्छ । यस प्रकार मानिसहरू काम गर्न थाल्छन् र उत्पीडित हुँदैनन् । तिनीहरूको आयबाट राज्यको आयमा बृद्धि हुन्छ र देश पीडारहित, निष्कंटक र दुराचार रहित हुन्छ ।

मनुस्सा मुदा मोदमाना उरे पुत्ते नच्चेन्ता अपारुतधरा मञ्ञे विहरन्ति । *(दी.नि. कूटदन्तसुत्त)*

जनता हर्षित भएर प्रसन्न भएर आफ्ना बच्चा-हरूलाई काखमा खेलाउँदै नचाउँदै घर खुल्ला छोडेर डुल्न थाल्यो भने देशमा सुरक्षा र निर्भय फैलिन्छ । देशमा भोको र बेरोजगारी भएन भने मात्र महायज्ञ गर्न अनुकूल हुन्छ ।

जब यस्तो सुखद र सुरक्षाको अवस्था आउँदछ, तब मात्र पुरोहितले राजालाई महायज्ञ गर्ने सुझाव दिन्छ । परन्तु यज्ञको लागि अन्य आवश्यक अपेक्षाहरू पनि हुन्थे । यसको स्पष्टीकरण पुरोहितले नै गर्दथे ।

त्यस समय महायज्ञ गर्नको लागि देशका महत्वपूर्ण चारवटा संगठनको अनुमति पाउनु पर्दथ्यो । जनपद तथा नगरका प्रमुख क्षत्रिय परिषद, अमात्य परिषद, ब्राह्मण परिषद तथा अन्य परिषदको अनुमति प्राप्त गर्नु पर्दथ्यो । यी चारै परिषदबाट अनुमति प्राप्त भएमा यज्ञलाई चार परिष्कार परिशुद्ध मानिन्थ्यो । यी चार परिषदको अनुमति

प्राप्त भएन भने यज्ञ शुद्ध मानिन्दैनथ्यो । यसको अलावा यज्ञ गर्ने राजा आठ अंगले पूर्ण हुनु आवश्यक थियो ।

१) आमा र बाबु दुबैबाट सुजात हुनुपर्छ ।
२) सुन्दर र सुदर्शनीय हुनुपर्छ ।
३) शीलवान हुनुपर्छ ।
४) धन धान्य र कोष सम्पन्न हुनुपर्छ ।
५) बलवान सेना युक्त तेजस्वी र यशस्वी हुनुपर्छ ।
६) श्रद्धापूर्वक दान दिने हुनुपर्छ ।
७) बहुश्रुत र अर्थपूर्ण हुनुपर्छ ।
८) पण्डित हुनुपर्छ ।

राजाका यी आठ गुण यज्ञको आठ परिष्कार शुद्धि मानिन्छन् राजामा जस्तै यज्ञ गर्ने पूरोहितमा पनि निम्न चार प्रकारका योगयता अथवा सद्गुण हुनु आवश्यक छ ।

१) आमा र बाबु दुबै तर्फबाट सुजात हुनुपर्छ ।
२) अध्यायक, मन्त्रधर र तीनवटा वेदमा पारंगत हुनुपर्छ ।
३) शीलवान हुनुपर्छ ।
४) मेधावी पण्डित हुनुपर्छ ।

पुरोहितका यी चारवटा गुण यज्ञको चार परिष्कार शुद्धि मानिन्छन् । यसरी यज्ञ १६ परिष्कारले शुद्ध र परिपूर्ण हुनु आवश्यक मानिन्छ । यस्तो आदर्श यज्ञले अन्य तीन नियम पूरा गर्नु पर्ने हुन्छ ।

१) यज्ञ केवल पितृ र देवताहरूलाई प्रसन्न गर्नका लागि मात्र होइन, राजाको तर्फबाट अन्य ब्राह्मणहरूलाई भरपूर दान दिने उद्देश्यले पनि गरिन्छ । अत: १६ परिष्कार शुद्ध हुनुका साथै राजालाई यी कुराहरू पनि सम्झाइन्छ कि राजाको मन यति धेरै धनराशि दान दिनु पूर्व, दान दिने समयमा र दान दिए पछि खिन्न नहोस्, प्रसन्नचित्त होस् ।

२) यस्ता यज्ञहरूमा प्रजाको तर्फबाट धेरै मानिसहरू सम्मिलित हुन्थे जसमध्ये कोही शीलसदाचारबाट परिपूर्ण हुन्थे भने कोही अपरिपूर्ण हुन्थे । यी शील विहीन मानिसहरूको प्रति अलिकति पनि मनमा द्वेष भाव उत्पन्न गर्नु हुँदैनथ्यो । जो सदाचारी छन् उनको प्रति मनमा मोद जगाई जो सदाचारी छैनन् तिनीहरू प्रति मनमा उपेक्षा भाव राख्नु पर्छ । त्यस समयमा यस्ता महायज्ञहरूमा, शुद्धयज्ञहरूमा गाई, भेंडा-बाख्रा आदि बली दिइदैनथ्यो । घ्यू, तेल, मखन, दही, कस्ती आदि द्वारा नै पूर्णआहुति दिने गर्थ्यो । नोकर-चाकर, दास-दासिहरूले अन्याय पूर्वक काम गराउँदैनथ्यो । उनीहरूले प्रसन्नपूर्वक, स्वेच्छापूर्वक सेवा गर्यो भने गर्यो अन्यथा कुनै कर थिएन ।

३) जनपद निगमहरूबाट आएका चार परिसदले पनि स्वेच्छाले चारै तिर यज्ञशाला स्थापित गरेर आफ्नी इच्छाले दान दिएर महायज्ञमा भागीदार हुन पाउँथे ।

यस प्रकार सम्पूर्ण रूपले अनुकूल परिस्थितिमा जुन यज्ञ हुन्थ्यो ती यज्ञ चार प्रकारका परिषद्बाट अनुमति प्राप्त हुन्थ्यो । यज्ञ गर्ने राजा आठ अंगबाट परिपूर्ण हुन्थे । यज्ञ गर्ने ब्राह्मण पुरोहित चार प्रकारका अंगहरूबाट पूर्ण हुन्थे । यी सोन्ह प्रकारका शुद्धिहरूका अतिरिक्त माथिका तीन प्रकारका नियमहरू पनि हुन्थे ।

यसरी पूर्वकालमा सोन्ह परिष्कार अंगबाट पूर्ण त्रिविध यज्ञ हुन्थ्यो । जुन पूर्ण रुपले हिंसा-विहीन यज्ञ हुन्थ्यो । यसलाई सुनेर त्यहाँ उपस्थित ब्राह्मणहरूले उल्लास व्यक्त गर्दै भन्यो धन्य छ यस्तो यज्ञ, धन्य छ यस्तो यज्ञ सम्पदा । कूटदन्त आश्चर्य चकित भए, अवाह भएर हेरीरहे । मानौं भगवानले अरु कसैलाई सुनेको होइन आफैले देखेको, उहाँ स्वयं त्यस समयमा उपस्थित भएको झैं यज्ञको बारेमा बताइरहनु भएको थियो । भगवानले भन्नुभयो यी सारा घटनाहरू उनको पूर्वजन्ममा घटेका हुन् र त्यस समयको ब्राह्मण पूरोहित उहाँ स्वयं हुनुहुन्थ्यो ।

यो सुनेर ब्राह्मण कूटदन्त एकदम प्रभावित भए र उनले सोधे कि यो भन्दा पनि उच्च अन्य कुनै यज्ञ छ ? भगवानले प्रणीततर यज्ञको बारेमा ब्याख्या गर्नु भयो जुन अधिक फलदायी र कम खर्चले पुग्दथ्यो । त्यस यज्ञको बारेमा भगवानले भन्नुभयो–

१) शीलवान गृहत्यागीहरूलाई नित्य दान दिनु
२) त्रिशरण यज्ञ ३) शिक्षापद यज्ञ
४) शील यज्ञ ५) समाधि यज्ञ ६) प्रज्ञा यज्ञ

यी यज्ञहरूको बारेमा भगवानले राम्ररी ब्याख्या गर्नु भयो र भन्नुभयो– हे ब्राह्मण यस यज्ञ सम्पदा भन्दा उत्तरोत्तर र प्रणीततर अन्य कुनै यज्ञ-सम्पदा छैन । अर्थात् यही सर्वोत्तम यज्ञ-सम्पदा हो ।

ब्राह्मण कूटदन्त भगवानको वचन सुनेर अत्यन्त प्रभावित भए र भन्नथाले मैले यज्ञशालाका लागि बाँधिएका सम्पूर्ण पशुहरूलाई छोड्छु, मुक्त गरिदिन्छु । तिनीहरूलाई जीवन दान दिन्छु, तिनीहरूले हरियो घाँस खान पाउन, शीतल पानी पिउन पाउन, चिसो हावा लिन पाउन ।

यस प्रकार कूटदन्त ब्राह्मण विद्याचरण सम्पन्न भगवानको आर्य धर्मदेशना सुनेर अनार्य धर्मको दुष्कर्मले दुषित हुनबाट बचे । *(तिपिटक मैं सम्यक् सम्बुद्ध-१)*

(साभार- 'विपश्यना' २०५८ ज्येष्ठ, वर्ष- १८, अङ्क- २)

Downloaded from http://www.dhamma.digital

धम्मपद–२०४

■ रीना तुलाधर
'परियत्ति सद्धम्म कोविद'

मग्गानट्ठङ्गिको सेट्ठो – सच्चानं चतुरो पदा
विरागो सेट्ठो धम्मानं – द्विपदानञ्च चक्खुमा

अर्थ– मार्ग मध्ये अष्टांगिक मार्ग उत्तम छ, सत्य मध्ये चार आर्यसत्य उत्तम, धर्म मध्ये वैराग्य उत्तम, देव-मनुष्य मध्ये यथार्थ चक्षु भएका बुद्ध उत्तम, श्रेष्ठ हो ।

एसो व मग्गो नत्थञ्ञो – दस्सनस्स विसुद्धिया
एतम्हि तुम्हे पटिपज्जथ – मारस्सेतं पमोहनं

अर्थ– ज्ञान प्राप्त गर्नलाई यो मार्ग बाहेक अर्को मार्ग छैन, भिक्षुहरू तिमीहरू यो मार्ग भएर जाउ, यसैबाट मारलाई मूर्च्छित गर्छ ।

एतम्हि तुम्हे पटिपन्ना – दुक्खस्सन्तं करिस्सथ
अक्खातो वे मया मग्गो – अञ्ञाय सल्लसन्थनं

अर्थ– यो मार्ग भएर हिंड्यौ भने दुःखको अन्त गर्न सकिन्छ, संसारको दुःख शल्य (=वाण) समान हो भनी जानीलिएर मैले यो मुक्त हुने मार्ग स्वयं बोध गरी लिएर तिमीहरूलाई बताईरहेको छु ।

तुम्हेहि किच्चं आतप्पं – अक्खातारो तथागता
पटिपन्ना पमोक्खन्ति – झायिनो मारबन्धना

अर्थ– तिमीहरूले नै आ-आफ्नो काम गर्नुपर्छ तथागतले केवल मार्ग मात्र देखाउनु हुन्छ, ध्यान गर्ने मार्गमा हिंड्ने ध्यानी मार बन्धनबाट मुक्त हुन्छ ।

घटना– उपरोक्त गाथा भगवान् बुद्धले जेतवन विहारमा बस्नु हुँदा पाँचसय भिक्षुहरूको कारणमा बताउनु भएको थियो ।

एकदिन भगवान् बुद्ध जनपदमा चारिका गर्दै फर्केर श्रावस्ती पुग्नु भयो र उपस्थानशालामा आशन ग्रहण गर्नुभयो । बुद्ध आशनमा बस्नु भएपछि ती पाँचसय भिक्षुहरूले आ-आफ्नो बीचमा कुराकानी गर्न थाले । तिनीहरूले आफूहरू घुमेर आएको ठाउँको बारेमा कुरा गरे । "फलानो गाउँको बाटो राम्रो छ, फलानो गाउँको बाटो कच्ची छ, फलानो ठाउँको बाटो पक्की छ । फलानो बाटोभरि ढुंगा छ" इत्यादि भनीकन आफूहरू गएर आएकै बाटोको कुरा गरीरहे ।

तथागतले त्यतिबेला ती भिक्षुहरूसँग अरहत्व प्राप्त गर्ने संस्कार पूरा भईसकेको देख्नु भयो । अतः बुद्ध धम्महलमा जानुभयो र भिक्षुहरूसँग सोध्नु भयो– "अहिले तिमीहरूको बीचमा के को विषयमा छलफल भईरहेको छ ।" भिक्षुहरूले आफूहरू बीचमा यात्रा गरेर आएको बाटोको विषयमा कुरा भईरहेको भनीकन बताएपछि बुद्धले तिनीहरूलाई सम्बोधन गरेर भन्नुभयो– "यी त भए बाहिरी मार्गका कुरा । भिक्षु भन्नेले त आर्य मार्गमा हिंडी काम गर्नुपर्छ । यस्तो गर्नाले नै भिक्षुहरूले दुःखबाट मुक्त हुने अवस्था पाउँछ ।" यसरी धर्मदेशना गरी भगवान् बुद्धले उपरोक्त गाथा भन्नुभयो ।

धर्मदेशनाको अन्तमा ती पाँचसय भिक्षुहरूले अरहत्व फल प्राप्त गरे ।■

दश कुशल

■ डा. [illegible] [illegible], कीर्तिपुर

प्राणीया हिंसा याय् मखु
मखुगु सुयागु नं छु काय् मखु
व्यभिचारी जि जुइमखु
थुलि कायिक कुशलय् जि च्वने

मखुगु खँ ल्हाय् मखु
सुयागु नं निन्दा, चुगलि याय् मखु
छ्यासके व व्यर्थ खँ ल्हाय् मखु
थुलि वाचिक कुशलय् जि च्वने

छु नं लोभ याय् मखु
सु प्रति नं द्वेष तय् मखु
पाप पुण्यया फल मदु धैगु मिथ्यादृष्टि तय्मखु
थुलि मानसिक कुशलय् जि च्वने

शरीर, वचन व मनया दशकुशल
भगवान् बुद्ध कना बिज्यागु
सुथः न्हि, बहनी व चा मथ्यासें
पलपल सम्यक स्मृति तया जि च्वने

व्यक्तिगत आचरण, सामाजिक दायित्वको बिचमा धर्म

■ शिशिल चित्रकार

आज गौतम बुद्ध जन्मनु भएको नेपाल स्वयं शान्तिकोलागि विशेष प्रयत्नशील भईरहेको छ। विश्वका कयौं राष्ट्रले बुद्ध धर्म शान्तिको सन्देशको प्रवर्तकको रूपमा भगवान् गौतम बुद्धलाई मान्दै आईरहेका छन्। तर नेपाल स्वयं आज शान्तिको खोजीमा हिंड्नु परेकोमा हामीले आफूलाई भगवान् गौतम बुद्ध जन्मेको देश भनी कुन अर्थमा भन्न सकिन्छ ? यस अर्थमा के हामीले धर्म बुझ्न सकेनौं वा बुझ्न कोशिशनै गरेनौं ? यस अर्थमा के हामी गौतम बुद्धको सच्चा अनुयायी हुन सकेनौं र यहीनै नेपाल र नेपालीको ठूलो दुर्भाग्य हुन गएको छ।

आज संसारका कयौं मुलुकले आफूलाई बुद्ध धर्मलाई उच्चस्तरको रूपमा उभ्याई विश्वमा शान्तिको सन्देश दिन सक्षम भईरहेको, उनीहरूले बुद्ध दर्शन र सिद्धान्तलाई दैनिकी जीवनमा उतार्न सकेकोले हो तर हामी बहुसंख्यक नेपाली बुद्ध जन्मेको देश भनेर गर्व गर्नमै सिमित रहन्छौं। सही अर्थमा भन्ने हो भने हामी बहुसंख्यक जनताहरूको बौद्ध दर्शन के हो र यसको मर्म के हो भनी बुझ्न सकेको छैन बरू यसलाई नकारात्मक दृष्टिकोणले हेरी रहेको हुन्छ। तर केही सभा समारोह र अर्न्तराष्ट्रिय वातावरणमा जानु पर्दा, आफूले आफ्नो परिचय दिनु पर्दा आफु बुद्ध जन्मेको देशको नागरिक हुँ भन्दा गर्वित महशूश गर्दछ- आफूले बौद्ध दर्शन र सिद्धान्त अनुरूप आचरण गर्ने त परै जावस, बौद्ध दर्शनको सामान्य क ख पनि नजानेकै किन नहोस्।

आज देश समाजको कुरा गर्दा जहाँतहीं व्यक्तिगत आचरण, अनुशासणहिनको कमी कमजोरी देख्न सक्दछौं। के कर्मचारी तन्त्र, के राजनैतिक क्षेत्र, के शैक्षिक प्राज्ञिक क्षेत्र, के चिकित्सा क्षेत्र, के बौद्धिक क्षेत्र, के संचार माध्यमको क्षेत्र, के व्यापार व्यवसाय र उद्योग, हरेक क्षेत्रमा व्यक्तिगत उच्च महत्वाकांक्षा, गैह्र जिम्मेवारीपन तथा छाडापन र अराजकताको बाहुल्यता देखिन्छ।

आज व्यापार व्यवसायमा कालो धन्दा, नक्कली सामान तौलमा ठगी देखी विविध तरीका देख्न सकिन्छ भने शैक्षिक क्षेत्रमा एक तिर जागिर गरी अन्त पनि काम गर्नु पर्ने बाध्यता (आर्थिक स्थिती कमजोर भएकोले गर्दा) भएकोले विद्यार्थीहरू ट्युसनको भारमा परेका छन्। त्यसै गरी चिकित्सा क्षेत्र पनि महँगो शिक्षाको कारणले नर्सिङ होमको व्यवस्था भए पछि स्वत: महँगो त भयो नै तर व्यक्तिगत महत्वाकांक्षाले गर्दा व्यक्तिगत आचरण, नैतिक जिम्मेवारी तथा सामाजिक दायित्वबाट पन्छिदै गएको भान हुन्छ। त्यसै गरी बौद्धिक वर्गहरू पनि आ-आफ्नै डफुली बजाउनमा त व्यस्त छैनन् ? आज देश समाजको सही समस्या र समाधान पहिचान गर्ने नलागी आ-आफ्नै बौद्धिक प्रदर्शनमा त व्यस्त छैनन् ? देश समाजको वास्तविक छवी र त्यही बमोजिमको सुझाव सल्लाह दिनको साटो सैद्धान्तिक बुद्धिविलासमा पो अल्झिएका छन् की ? यस्तै कयौं संचारको माध्यमहरू एकनाशले आ-आफ्नै स्वार्थ र समूहको प्रचार प्रसारमा एकतर्फी रूपमा लागेका छन्। कयौं संचार माध्यमहरू समाजलाई सुशिक्षित पार्ने पर्ने दायित्व निभाउनको साटो गलत प्रचार प्रसारको संवाहक भइरहेकोलाई कुन रूपमा लिने ? व्यक्तिगत अज्ञानता वा गलत दृष्टिको शिकार ?

त्यसै गरी आज देशको राजनैतिक अवस्था जुन अवस्थाबाट गुज्रिरहेको छ, त्यो निश्चयनै राजनैतिक-कर्मीहरूको अनुशासणहिन र उत्तरदायित्वविहिन अवस्थाबाट आएकोमा दुईमत हुँदैनन्। आज राजनैतिक व्यक्तिहरूले जसरी आरोप लगाउने र गाली गलोजको राजनीति गरेको छ, त्यसबाट अर्को पक्षलाई के कुनै बेफाईदा नहोला, तर जसले यस्तो राजनीति गरेको छ, त्यसबाट आफैलाई बेफाईदा भएको थाहा पाउँदैन। व्यक्तिको राग द्वेष र ईर्ष्या जन्य मनोग्रन्थिले व्यक्ति आफै गलत सोचाईको भूमरीमा फस्दै जान्छ भने त्यसको दुष्परिणाम भोग्नु पर्नेमा शंका छैनन्।

बुद्ध धर्ममा आएको साधारण गृहस्थीले आफ्नो जीवनयापनको क्रममा दैनिक अपनाउन पर्ने पंचशील– (१) जीव हत्या नगर्नु, (२) चोरी नगर्नु, (३) व्यभिचार नगर्नु, (४) झूठो नबोल्नु, (५) लागु पदार्थको दुर्व्यशनी नहुनु, के धार्मिक व्यक्तिहरूलाई मात्र लागु हुने हुन् ? अन्य क्षेत्र सामाजिक, शैक्षिक, बौद्धिक क्षेत्र, व्यापार व्यवसाय तथा राजनैतिक गर्ने व्यक्तिलाई यसको औचित्य छैनन् ? के यसो अधार्मिक व्यक्तिहरूमात्रले राजनीति गर्ने भएकोलेनै राजनीतिलाई घृणित खेल भनेको ?

आज हाम्रो देश समाजमा राजनैतिक शैक्षिक तथा अन्य क्षेत्र जस्तै धार्मिक क्षेत्रलाई अलग्ग क्षेत्रको दृष्टिकोणबाट हेर्नुनै आफैमा गलतहो, जबकी धर्म प्रत्येक व्यक्तिहरूको क्षण क्षणको क्रियाकलापमा अभिव्यक्त भइरहेको हुन्छ। प्रत्येक व्यक्तिको क्षण क्षण शरीर वचन र चित्तद्वारा हुने काम कारवाहीको व्यक्तिगत जीवनमा र निश्चयननै सामाजिक जीवनमा के कस्तो असर परिरहेको हुन्छ ?

Downloaded from http://www.dhamma.digital

व्यक्तिहरूको नैतिक आचरणमा सुधार नआउनु, ल्याउन नचाहनु व्यक्ति आफैले आफैलाई जीवनको भव चक्रमा अल्भाइराख्ने हो भनी निश्चयनै अनैतिक व्यक्तिहरूको बाहुल्य भएको देश समाजको वातावरण पनि दूषित हुनुमा केही शंका रहँदैन । व्यक्तिगत सजग र सचेतता अपनाउन धर्म र साधनाको कस्तो भूमिका छ । यस्तोमा एउटा पक्षले अर्को पक्षलाई देश समाज बिगारेको भनि आरोप गर्नुनै फजुल र व्यर्थको कुरा बाहेक केही हुन सक्दैनन् । यदी प्रत्येक व्यक्ति जुनसुकै क्षेत्रमा संलग्न भए पनि धार्मिक हुन नितान्त जरुरी छन्, त्यसो नभएमा समाजको हरेक क्षेत्रमा विसंगती विकृती आउन स्वाभाविक नै हुन्छ भने देश समाजले वान्छित विकास गर्न सकेनन् भनी भन्नु पनि सर्वथा अनुचित नै हुन्छ ।

नेपाल र नेपाली बुद्ध जन्मेको देश भए पनि व्यक्तिगत रूपमा बौद्ध दर्शन, सिद्धान्तबाट अनभिज्ञ हुनमा हाम्रो कुन मानशिकताले काम गरेको छ ? सरकारी तवरबाट यसलाई आवश्यक सहयोग र समर्थन नमिलेको हो ? आज नेपाल र नेपाली शान्तिको खोजीमा भौंतारीन परेको आफूसँग भएको ज्ञान र दर्शनलाई अंगिकार गर्न नसकेकोले हो ?

आज देशको हरेक क्षेत्रमा अराजकता हुनु भनेको व्यक्तिहरूमा धर्म भ्रष्ट भई लागु पदार्थको दुर्व्यशनी, चोरी, व्यभिचार, हिंसा हत्या, चुग्ली, भूठ, कडा वचन र व्यर्थको गफ, लोभ, द्वेष र मोह जन्य अकुशल कर्म बढ्न गएकोले हो । व्यक्तिले निरन्तर रूपमा धर्म प्रती समर्पित भै लागेमा निश्चित रूपमा बुद्धि विवेक क्षमतामा अभिबृद्धि हुन गई व्यक्ति स्वयंले भलो मात्र हुने नभइ समग्र रूपमा देश र समाज पनि स्वच्छ र स्वस्थ्य वातावरण निर्माण तर्फ अग्रशील हुन सक्छ ।

अब व्यक्तिको आचरण सुधार गर्न कुनै पनि व्यक्तिले दैनिक रूपमा धर्म पालन गर्न आवश्यक छ । एक जना व्यक्तिले दैनिक रूपमा आफुले शील पालन गर्ने र त्यही अनुसार आफ्नै कृयाकलापमा पनि सामञ्जस्यता ल्याउनु सक्नु पर्दछ अन्यथा व्यक्ति स्वयं धार्मिक पाखण्डी र आडम्बरमा मात्र सिमित रहन्छ र यहीनै आज देश समाजमा व्याप्त विसंगती विकृतीको जड हुन गएको छ ।

यसरी व्यक्तिको आचरण सुधारको लागि धर्म नभई नहुने आधारहरू हुन् भने आजको विषम परिस्थितिबाट पार लगाउन व्यक्तिहरूको बौद्धिक क्षमता, आचरणमा सुधार हुन पर्ने आजको अपरिहार्य आवश्यकता हो । त्यसको लागि प्रत्येक व्यक्तिले धर्म श्रवण गर्ने, धारण र पालन गर्ने अनिवार्य छ । सबैको कल्याण होस् !

सबैको मंगल होस् !

वैरीभाव

■ वीरेन्द्र श्रेष्ठ 'विपंकर'

जिन्दगीको लामो यात्रामा विभिन्न थरीका र विचारका मानिसहरूसँग परिचय र व्यवहार गर्न पुग्छौं । यस दौरान कोही मन मिल्ने र मनपर्ने हुन्छन् त कोही मन नपर्ने । कोही सद्भाव र सद्विचार राख्ने हुन्छन् त कोही ईर्ष्या गर्ने । कोही सुधारक हुन्छन् त कोही बदला लिने । बदला लिने भावनालाई नै वैरीभाव भनिन्छ ।

कसैले आफूमाथि गरेको मानहानी, बेइज्जती र गालीगलौजलाई मनमा लिई उसले मलाई बेइज्जत गर्‍यो, गाली गर्‍यो, नोक्सान पुर्‍यायो भनी दिनरात मनन गरी उसलाई पनि बेइज्जत गर्ने हानि पुर्‍याउने मानसिकता लिई तुनामुना बुन्नुलाई वैरीभाव भन्न सकिन्छ । बदला लिने मानसिकताले एकअर्काबीचको दूरीलाई अझ टाढा बनाइदिन्छ । एकअर्काबीचको वैरीभावले गर्दा बदलामाथि बदला लिनेक्रम निरन्तर चलिरहन्छ । जबसम्म एकले वैरीभावलाई मनबाट हटाउन सकिँदैन, तबसम्म दुवैको मन अशान्तिले राज गरिरहेको हुन्छ ।

बदलाको भावनाले मानिसलाई अवनतितर्फ धकेलिन्छ किनकि उसको मन बदलाको भावनाले हरपल तड्पिरहन्छ । उसले अरु राम्रो र सही विचार मनमा लिन सकिँदैन । राम्रो काम गरी सफलतातर्फ उन्मुख हुने अवस्थालाई चुकाउनुहुन्छ । समयको सही सदुपयोग हुँदैन । कुनै कारणवस बदला लिन सफल भएमा पनि डर र त्रासले मुक्ति पाउन सकिँदैन । शत्रुले अब के गर्ने हो ? उसले पनि फेरि बदला लिनु पर्ने हो कि ? ऊबाट कसरी बच्ने इत्यादि कुरा मनमा खेल्न थाल्छ । त्यसको समाधानको खोजीमा व्यस्त हुन पुग्छ ।

अशान्त मनले गर्ने हरेक काम अपूरो, अधुरो र असफल हुन्छ । केही गर्न जन्मे पनि केही गर्न नसकी अन्त्यमा यस संसारबाट बिदा भएर जान्छ । यदि बदलाको भावनालाई पनि एकअर्काबीच वैरीभाव रहन जान्छ र बदला लिने क्रम निरन्तर चलिरहन्छ ।

बदला नलिनु हार होइन, जित हो । वैरीभावलाई त्यागी शत्रुमाथि पनि प्रेम जगाउनु ठूलो जित हो । यसबाट मनमा शान्त र सुखको अनुभूति जगाउँछ । त्यसैले वैरीभावले वैरीभाव कहिल्यै शान्त हुँदैन, बरु अवैरीभावले नै वैरीभाव शान्त हुन्छ ।

(साभार- अन्नपूर्णपोष्ट)

मौकाको बुद्धि

■ भिक्षु संघरक्षित

एक समयको कुरा हो । त्यसबेला बोधिसत्व बट्टाईंको रुपमा जन्मेको थियो । ऊ आफ्ना इष्ट-मित्र बट्टाईहरूको बीचमा सुखपूर्वक बसिराखेको थियो ।

त्यसै प्रदेशमा एकजना शिकारी बस्दथ्यो । ऊ बट्टाईंहरूलाई कुनै तरिकाले समाउने गर्दथ्यो । ती बट्टाईंहरूलाई उसले घरमा ल्याउँथ्यो र त्यसैलाई बेचेर ऊ आफ्नो जीविका चलाउँथ्यो ।

एक दिन त्यो शिकारीले धेरै बट्टाईंहरूलाई आफ्नो जालोमा पार्‍यो । यसले समातेको बट्टाईहरूमा बोधिसत्व पनि पर्‍यो । सबैलाई पिंजरामा हालेर ऊ घरतिर फर्क्यो । उसले घरमा ल्याएर सबैलाई चारा हालिदियो । सबैले मिठो मानेर खाए तर बोधिसत्वले खाएन । उसले विचार गर्‍यो, 'यदि मैले यो चारो खाएमा म छिट्टै मोटाउने छु । यस्तो भएमा मलाई चाँडै अरुले किनेर लाग्नेछ र मेरो ज्यान छिट्टै जानेछ । बरु चारो नखाएमा म दुब्लो-पातलो हुनेछु । अनि मलाई कसैले लानेछैन । यसबाट मेरो ज्यान बचिरहने छ ।'

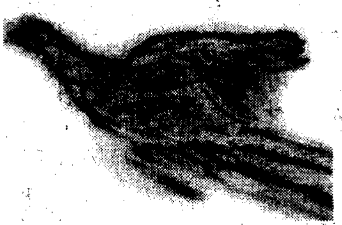

शिकारीको चारो खाएर अरु बट्टाईंहरू ठूलो र मोटो भएर आयो । मान्छेहरूले ती बट्टाईंहरूलाई छिट्टै किनेर लगे । यसरी केही दिनभित्रै त्यो पिंजरामा बोधिसत्व-बट्टाई एकजना बाहेक सबैलाई मान्छेहरूले किनेर लगे । उनीहरूले बट्टाईंहरूलाई मारेर आफ्नो आहारा बनाए । तीं बट्टाईहरू छिट्टै नै मरे ।

उता पिंजरामा अब एकजना बट्टाईमात्र बाँकी रह्यो । त्यो सान्है दुब्लाएको हुँदा कसैले पनि लगेको थिएन । शिकारीको मनमा कुरा खेल्यो, 'के भयो होला यो बट्टाईलाई । चारो पनि खाँदैन । दिनानुदिन दुब्लाउँदै पो गएको छ ।'

शिकारीले बोधिसत्व-बट्टाईलाई पिंजराबाट झिक्यो । अनि उसले आफ्नो हातमा राखेर ओल्टाईपोल्टाई हेर्न थाल्यो । बोधिसत्वलाई मौका पाइहाल्यो । ऊ शिकारीको हातबाट भुर्रर उडेर गयो । एकैछिनमा त्यो नदेखिने भयो । शिकारी भने जिल्ल परेर हेरेको हेरैकै गर्न थाल्यो ।

बोधिसत्व-बट्टाई धेरै दिनपछि जंगलमा फर्केर आएको देखेर सबै खुशी भए । उनीहरूले बोधिसत्वलाई सोध्यो– "हे मित्र, तिमी कहाँ हराइरहेका थियौ ? हामीले तिमीलाई नदेखेको त धेरै दिन पो भयो त ।"

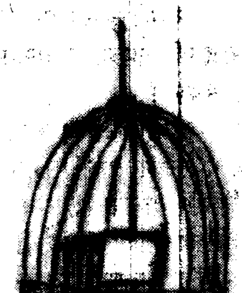

त्यसपछि बोधिसत्वले सबैलाई आफूमा भएको कुरा विस्तारपूर्वक सुनायो । अनि सन्तुष्ट हुँदै उसले सबैलाई सुनायो– "हे मित्रहरू, आफ्नो बुद्धिले चिन्तना नगरी, बन्धनमा पर्‍यो भनी शोकमात्र गरेर कोही पनि मुक्त हुनेछैन । उचित समयमा उचित किसिमले उचित बुद्धिको प्रयोग गरी उपाय गर्नाले नै बन्धनबाट मुक्त हुन सक्नेछ ।"

त्यहाँ भएका सबै बटाईहरूले बोधिसत्वको साहस, धैर्य र बुद्धि देखेर खुशी हुँदै एकै स्वरमा भन्नथाले – "अबदेखि हामी पनि समस्या आइपर्दा आत्तिएर होइन, धैर्यताले बुद्धिपूर्वक काम गर्नेछु ।

■

Downloaded from http://www.dhamma.digital

योग अभ्यास विधि - भाग ३२

रेकी, योगा शिक्षक एवं प्रा.चि. डा. गोपाल प्रधान
रेकी वैकल्पिक उपचार केन्द्र, भोटाहिटी, काठमाडौं - ४२२४०८५

प्राकृतिक पद्धतिबाट श्वास-प्रश्वासको रोग नियन्त्रण गर्न सकिन्छ

परिचय-

स्वास लिंदा श्रमको अनुभव हुनु वा कठिनाइ हुनुलाई नै स्वास-प्रस्वासको रोग भनिन्छ। साधारण भाषामा यसलाई दम भनिन्छ। चिसो मौसम अर्थात् प्राय जाडो मौसममा यो रोग बढी देखापर्दछ। यस रोगको अवधि (लक्षण) तिब्र र जीर्ण दुई किसिमको हुन्छ।

यस रोगका लक्षणहरू निम्न प्रकारका छन्-

१. धेरै श्रम गर्ने व्यक्तिलाई स्वास-प्रस्वास कष्टको अनुभव हुनु।
२. एकाएक लामो समय सम्म निरन्तर रूपमा खोकी लागी रहनु।
३. शान्त बस्दा खेरी पनि स्वास-प्रस्वास बढ्नु।
४. केहि श्रम गर्दा आँखा अगाडी अन्धकार छाउनु।
५. साधारण स्वास लिंदा छाती भारी हुनु।
६. सुत्दा अप्ठेरो महशुस हुनु।
७. समय-समयमा गला बज्नु वा सीटी बजे जस्तो हुनु।

प्राकृतिक पद्धति अनुसार रोग रोकथाम गर्न निम्न उपायहरू अपनाउन सकिन्छ-

१. चुरोट, तमाखु आदि पिउने बानी भए त्यागनु पर्दछ।
२. विश्वमा प्रदूषण बढिरहेको कारणले गर्दा स्वास-प्रस्वासका रोगीहरू बढ्न गएको हुँदा प्रदुषणबाट बच्नको लागि प्रदूषण रहित समाज निमार्ण गर्ने।
३. स्वास-प्रस्वास रोगबाट संक्रमण हुनबाट बच्न धुलो, धुवांबाट बच्ने।
४. साधारण रुघा-खोकी लागेको समयमा आहार विहारमा पूर्ण रूपले ध्यान दिने।
५. हावापानी अनुसार पहिरन (लुगा) प्रयोग गर्ने।
६. फ्रिज आदिको चिसो खाने कुरा प्रयोग नगर्ने।

सरल प्राकृतिक उपचार-

१. तुलसी चिया (अर्क) प्रयोग गर्ने।
२. तुलसी, अदुवा, महसँग मिलाएर चाट्ने।
३. मरीच, सुठो, पिपला (त्रिकटु) बनाएर सेवन गर्ने।
४. मुलेठी चूर्ण, मरीच, सुठो मिलाएर काँढा बनाई सेवन गर्नाले रोग नियन्त्रण हुन्छ।

सरल योग एवं प्राकृतिक चिकित्सा

१. उष्ण पादस्नान गर्नु।
२. एनिमा लिनु।
३. छातीमा पट्टी प्रयोग गर्नु।
४. योगाभ्यास, प्राणायाम आदि गर्नु।
५. मालिस र वाष्पस्नान गर्नु।

स्वास-प्रस्वासका रोगीले नियमित योगाभ्यासका साथै आहार-विहार पनि सुधार ल्याउन नितान्त आवश्यकता पर्दछ। जसका लागि कुनै पनि योगाभ्यास केन्द्रमा योगाचार्यको निर्देशन अनुसार गर्न गराउन अनुरोध गर्दछु। जथाभावी गर्दा रोग नियन्त्रण हुनुको सट्टा रोग बढ्न सक्दछ।

धर्म प्रचार

शिलापत्र उलेज्या

थ्वहे २०६४ मंसीर १८ गते अष्टमी कुन्हु श्रीघः ज्ञानमाला भजनखलः ३२ दँ क्यंगु लसताय् पुगु खलःया छेँ निर्माणया शिलापत्र या उलेज्या व अथेहे श्रीघः ज्ञानमाला पौ या उलेज्या छगु ज्याझ्वया दथुइ श्रीघःलै जूगु दु।

छेँ निर्माणया उलेज्या भिक्षु अश्वघोष महास्थविर व ज्ञानमाला पौ भिक्षु आनन्द पाखें उलेज्या जूगु खः। उगु पौ यात प्रा. सुवर्ण शाक्य समिक्षा यानादीगु खः।

खलःया नायो रामरत्न तुलाधरया सभानायकत्वय् न्ह्यागु उगु उलेज्याय् खलःया स्थापना काल निसें योगदान यानाः वःपी खलःया छ्यान्ज्य अमीर मान शाक्य व सल्लाहकार धनरत्न तुलाधर यात भिक्षु अश्वघोष महास्थविर पाखें दोसल्ला त्वपुकाः हनापौ देछाना बिज्यागु खः।

सभाय् भिक्षु अश्वघोष, भिक्षु आनन्द, शान्तरत्न शाक्य, अमीरमान शाक्य, माणिकरत्न शाक्य व भाइ राज शाक्य पिंसं ज्ञानमाला सम्बन्धि थः गु नुगलँ ब्वका दीगु खः।

आफ्नो सच्चा स्वरूपको स्मरण नै बोध हो

■ नरेन्द्रनाथ भट्टराई

आफ्नो सच्चा स्वरूप चिन्ने बित्तिकै सबै प्रकारका दु:खबाट मुक्ति मिल्दछ, जान्नु पर्ने सबै कुरा जानिन्छ । आनन्दनै हाम्रो सच्चा स्वरूप र स्वभाव हो । यस्तो आफ्नो सदा आनन्द स्वरूपमा जाने एउटै उपाय छ, त्यो हो, आत्म स्मरण । यो कसरी हुन्छ त ?

एक पटकको घटना हो, एउटी गर्भवती सिंहिनी शिकारीको हातबाट बच्न भाग्दाखेरि उसको गर्भ पतन भएछ । संयोगको कुरा त्यो बच्चा जंगली भेडाको बथानमा खसेछ । एउटी माउ भेडीले त्यो बच्चालाई दया गरेर आफ्नै दूध खुवाएर हुर्काउन थाली । भेडीको दूध खाएर, भेडाकै बथानमा चरेर त्यो सिंहको बच्चा हुर्कन थाल्यो । हुँदा हुँदै त्यो ठूलो भयो तर पनि भेडाकै बथानमा चर्ने, घाँसपात खाने, भेडाले जस्तै कराउने गर्न थाल्यो । एकदिन एउटा सिंहले त्यो बथानमा आक्रमण गरेछ । सबै भेडा आफ्नो ज्यान जोगाउन भागे । त्यो भेडासिंह पनि सिंहलाई देखेर डराउँदै कराउँदै भाग्न थाल्यो । आफूजस्तै सिंहले भेडा जस्तो कराएको र डराएर भेडासँगै भागेको देखेर त्यो जंगली सिंहलाई आश्चर्य लाग्यो । यो भेडासिंहलाई पक्रेर कुरा नबुझी भएन भनी भेडालाई पक्रन छोडेर त्यो सिंहले त्यसैलाई लघार्दै गएर पक्रियो । सिंहले पक्रेको त्यो भेडासिंह अरू भेडाले जस्तै गरी रूँदै डराउँदै, 'मलाई नमार ! मलाई नखाउ, मलाई मेरो आफ्नै परिवार भएको ठाउँमा जान देऊ' – भनी बिन्ती भाउ गर्न थाल्यो । त्यसको कुरा सुनेर त्यो जंगली सिंहले – 'तिमी भेडा होइनौ, तिमी त म जस्तै सिंह हौ, छोड यो भेडाको भीड मसँग हिँड घरमा' - भन्दा "होइन बाबा ! म त भेडा नै हुँ, तिमी पो सिंह हौ मलाई नमार, नफकाऊ" भनेर त्यो भेडासिंहले भन्यो । यसरी जति सम्झाउँदा पनि केही नलागेपछि त्यो सिंहले घिच्याउँदै अल्ली पर एउटा तलाउको छेउमा लगेर, 'ल हेर त्यो पानीमा आफ्नो अनुहार ! अनि हेर मलाई !' भनेर त्यो भेडासिंहलाई पानीको नजिकै लगेर मुन्टो निहुर्याई दियो । त्यो भेडासिंहले आफ्नो स्वरूपको प्रतिविम्ब पानीमा देख्यो । आश्चर्य ! त्यो सिंह र आफू त एउटै पो रहेछ । आफ्नो सच्चा स्वरूपको उसलाई स्मरण भयो । अनायास उसको मुखबाट जंगल नै थर्काउने गर्जना प्रस्फुटित भयो, भेडा हरायो सिंह प्रकट भयो । भेडा हराएको पनि होइन उत सिंहनै थियो तर धारणा-मान्यता तथा संस्कारले गर्दा आफूलाई भेडा ठानेको मात्र थियो ।

१. मरेको मानिस देख्दा जो मानिस आफ्नो शरीर पनि मरेको देख्न थाल्दछ, स्मसानमा दाहसंस्कार देख्दा आफ्नै देह जल्न लागेको देख्दछ त्यस्ता मानिसमा सच्चा जिज्ञासा उत्पन्न हुन थाल्दछ ।

२. विश्वका उपद्रव र अशान्ति हेर्न, सुन्न र मिलाउनतिर लाग्ने व्यक्तिको जीवन सधै निरर्थक र अशान्तिमै बित्दछ । आफूभित्रका उपद्रव र अशान्ति हेर्न, सुन्न र मिलाउन लाग्ने व्यक्तिको जीवन सधै सार्थक र शान्ति हुन्छ ।

३. मानिस जन्मने बित्तिकै को हं, को हं ? (म को हुँ ?) भनेर कराउँछ । यस प्रश्नको उत्तर नमिलुन्जेल कहिल्यै शान्ति पाउँदैन । जब सद्गुरु र साधनाद्वारा सो हं म नै त्यो हुँ (अहंब्रह्मास्मि) भन्ने उत्तर मिलेपछि सधैं शान्त

हामी मानिसहरू पनि आफ्नो सच्चा आनन्द स्वरूपलाई बिर्सेर सिंहले भेडा संझेझैं दु:खरूपी नाम र शरीरलाई आफू संझी दु:ख र पीडामा परिरहेका छौं । सक्कली सिंह जस्तै आत्मस्वरूपलाई चिनेका, जानेका सत्पुरुष जसले "अहं ब्रह्मास्मि" को उद्घोष गरेका छन् त्यस्ताको संगतमा गएर आफ्नो सच्चा स्वरूपको स्मरण गर्नु परेको छ । यही हो परमात्माको दर्शन ।

Downloaded from http://www.dhamma.digital

बौद्ध आर्थिक चिन्तनका केही पक्षहरू

■ छत्रराज शाक्य, तानसेन

१. आर्थिक चिन्तनको प्रारम्भः

पृथ्वीमा जबदेखि मानिसको उत्पत्ति भयो, त्यसै बेलादेखि मानिसले जीवनयापनको लागि खाद्य बस्तुको खोजी र उत्पादन कार्यमा लाग्न थाल्यो । प्रारम्भमा जंगलमा फलफूल, कन्दमूल खोजेर पेट भर्दथ्यो होला । पानीको खोजीमा नदी खोला, छहरा, ताल नजिकको गुफामा बस्न थालेको इतिहासले बताउँछ । जीवनयापनको लागि गरिएका यी कामहरूबाट नै आर्थिक चिन्तन र गतिविधिहरू सुरू भयो । त्यसैले मानिससित गाँसिएका धार्मिक, राजनैतिक, सामाजिक, नैतिक पक्षहरूमा सबभन्दा पुरानो जेठो आर्थिक चिन्तन र गतिविधिलाई नै मान्नुपर्दछ । सबभन्दा महत्वपूर्ण कुरा जीवन बाँच्नु नै हुन आउँदछ । बिस्तारै समयको गतिको साथसाथै मानिसका जीवनका विविध पक्षहरूको विकास हुँदै गयो, सोही अनुसार विभिन्न कालमा विभिन्न विषय र पक्षहरूले प्राथमिकता र महत्व पाउँदै गरे ।

२. बुद्ध धर्मको प्रादुर्भावः

प्रारम्भिक कालमा मानिसले प्रकृति र सूर्यलाई ठूलो प्राकृतिक शक्ति देखेर उपासना, पूजाअर्चना गर्न थाल्यो । यिनै गतिविधिहरू अगाडि बढ्दै जाँदा धर्म वा अध्यात्मवादको प्रारम्भ हुन थाल्यो । यही क्रममा २६३० वर्ष अघि नेपालको लुम्बिनीमा जन्मनु भएका भगवान् गौतम बुद्धबाट प्रतिपादित बुद्ध धर्म को प्रादुर्भाव भयो । वास्तवमा बुद्धले मानिसलाई दुःखबाट मुक्ति दिलाउने निर्वाण धर्म, मानव धर्मका कुरा सिकाउनु भयो । कालान्तरमा हामीले संस्थापक अध्यात्मिक गुरुहरूको नामबाट नै धर्मको नामाकरण गर्न थाल्यौं ।

२६३० वर्षअघि सिद्धार्थ कुमारको जन्म भएपछि बाल्यकाल कपिलवस्तुको शुद्धोदन महाराजको दरवारमा बित्यो । २९ वर्षको उमेरमा महाभिनिष्क्रमण (गृहत्याग) गर्नुभई दुःखबाट मुक्ति पाउने ज्ञानको खोजमा लाग्नु भयो । अन्तमा भारतको बुद्धगयामा पुगेर बोधिवृक्ष (पिपलको रूख) मुनी विपश्यमा ध्यान गर्नुभई बुद्धत्व ज्ञान प्राप्त गर्नुभई सम्यक् सम्बुद्ध हुनुभयो ।

२.१ बुद्धधर्म (धर्मको साथै जीवन बाँध्ने पद्धति)

मनुष्य जीवन दुःखमय छ । क्षणिक सुखको अनुभूति भए पनि अन्ततः जीवनमा दुःख भोग्नु पर्दछ । बालकदेखि बृद्ध हुँदासम्म अनेकौं व्यवहारिक समस्या रोग, भोक, शोक, बृद्ध आदि भोग्दै अन्तमा मृत्युवरण गर्नुपर्दछ । मृत्युवरण गर्न पनि गाह्रो हुन्छ । पुनः जीवको रूपमा जन्मन्छौं, जीवनको दुःख चक्रबाट मुक्ति दिलाउन सारनाथको मृगदावनमा गौतम बुद्धले धर्मचक्र प्रवर्तन गर्नुभई चार आर्यसत्य, आर्यअष्टांगिक मार्ग, प्रतित्यसमुत्पाद र विपश्यना ध्यानको ज्ञान उपदेश दिनुभयो । बुद्ध धर्मलाई निर्वाण साक्षात्कार गर्ने (जन्म मरणको भवचक्रबाट मुक्त हुने) आध्यात्मिक धर्मको रूपमा लिइएको छ । भगवान् बुद्धले यसको साथै वर्तमान गृहस्थी जीवनमा शील पालन गर्दै सम्यक आजीविकाको माध्यमबाट सुख शान्ति र आनन्दमय जीवनयापन गर्नको लागि धेरै व्यवहारिक आर्थिक पक्षको शिक्षा उपदेश पनि दिनु भएको छ । अतः बुद्ध धर्मले कसरी जीवन बाँच्ने भन्ने कुरा पनि सिकाउने हुँदा, यसलाई सम्यक रूपमा जीवन जिउने पद्धति वा मार्गको रूपमा पनि लिइन्छ ।

२.२ बौद्ध आर्थिक चिन्तन

बुद्ध धर्मका त्रिपिटक अन्तर्गत सूत्रपिटक, विनयपिटक, अभिधम्म पिटक, जातक, दीर्घ निकाय, गृह विनय आदि विभिन्न ग्रन्थहरूको अध्ययन गर्ने हो भने आर्थिक चिन्तन, विचारको बाहुल्यता भएको पाइन्छ । यसको साथै बुद्धकालीन स्थलहरू उत्खनन्बाट प्राप्त पुरातात्विक सामग्रीहरू शिलालेख, स्मारक, मुद्रा विज्ञान आदि पनि महत्वपूर्ण स्रोतहरू हुन्, जसबाट बुद्धकालीन आर्थिक विचारहरू स्पष्टरूपमा थाहा पाउन सकिन्छ । यी आर्थिक विचार र चिन्तनको क्रमबद्धरूपमा व्यवस्थित ढंगबाट अध्ययन चिन्तन गर्ने हो भने बौद्ध अर्थशास्त्रको रूपमा फेला पर्दछ । विश्वका बौद्ध विद्वान्हरूबाट बौद्ध आर्थिक चिन्तन विचारको अध्ययन र अनुसन्धान गर्दै बौद्ध अर्थशास्त्रको रूपरेखा अगाडि बढाइँदैछ ।

वर्तमान विश्वमा आर्थिक विकासको हिसाबले पश्चिमेली युरोपिएन देशहरूलाई विकसित र दक्षिण पूर्वका देशहरूलाई विकासशीलको वर्गमा राखिन्छ । अविकसित वा विकासशील देशहरूका जनतामा अभाव, समस्या र आम गरीबी छँदैछ, जसले गर्दा तिनीहरूको जीवन कष्टकर र दुःखमय भएको छ । तिनीहरूका जीवन सुख, शान्ति, आनन्दको अभाव छ । पश्चिमेली अमेरिका, बेलायत, फ्रान्स, जर्मनी, स्वीजरलैण्ड आदि देशहरू विकसित छन् । तिनीहरूको प्रतिव्यक्ति आय विकासशील मुलुकको भन्दा सयौंगुणा बढी, वार्षिक ३० हजार अमेरिकी डलरभन्दा बढी रहेको छ । उता उनीहरूको जीवन आवश्यकता पूर्तिको हिसाबले धेरै सुखमय र आनन्दमय हुनुपर्दछ । तर के ती पश्चिमेलीहरूको जीवनमा केही समस्या छैन, सुखमय र आनन्दमय छ त ? वर्तमान उच्च रहनसहन स्तर, सुखमय जीवनको मापक आधार मुख्य गरेर प्रतिव्यक्ति आय, उपभोगको मात्रालाई लिइएको छ । जुन बौद्ध आर्थिक दृष्टिकोणबाट सही र पूर्ण छैन । उच्चसतरको आय, अत्याधिक मात्राको उपभोग गरेर पनि पश्चिमेलीहरू सुख, शान्ति साथ जीवनयापन गर्न सकिरहेका छेनन् । पारिवारिक सुख छैन, समाजमा हिंसा, बलात्कार, मानसिक अशान्ति तिनीहरूमा पर्याप्त देखिन्छ । अमेरिकाका यी घटनाहरूको तथ्याङ्क हेर्ने हो भने अरू देशहरूको भन्दा निक्कै उच्च देखिन्छ । अतः यो परिप्रेक्ष्यमा सुखमय

Downloaded from http://www.dhamma.digital

जीवनको लागि बौद्ध आर्थिक चिन्तन, विचार एवं दृष्टिकोण अनुसार बस्तुको उपभोगको क्षेत्रमा संयमित जीवनयापन अर्थात् तृष्णालाई कम गरेर कम उपभोगबाट अधिकतम सन्तुष्टि प्राप्त गर्ने अध्यात्मिक उपायबाट नै यथार्थमा जीवन समस्यारहित सुखमय, आनन्दमय बन्न सक्छ । यसरी बौद्ध अर्थशास्त्र, अध्यात्मवादमा आधारित छ भने, आधुनिक अर्थशास्त्र भौतिकवादमा आधारित भएको पाइन्छ । अब बौद्ध आर्थिक चिन्तनअन्तर्गत केही आर्थिक पक्षहरूका बुद्धकालीन अवस्थाको परिप्रेक्ष्यमा संक्षिप्त उल्लेख गर्ने प्रयास गरिएको छ ।

(क) आयआर्जन

बुद्ध शासनमा भिक्षु, भिक्षुणी, उपासक र उपासिका गरी ४ वर्ग रहेका छन् । भिक्षु भिक्षुणीहरू बौद्ध विहार, आराममा बस्नुहुन्छ । गृहस्थी श्रद्धालु दाताहरूबाट दिइएको दानबाट नै जीवनयापन हुन्छ । उहाँहरूले गृहस्थहरूलाई बुद्धका उपदेश शिक्षा दिने गर्नुहुन्छ । कुनै प्रकारको व्यवसाय गर्दैनन् र गर्न पनि हुँदैन । गृहस्थ उपासक उपासिकाहरूले आफ्नो जीवनयापन गर्नको लागि कृषि, व्यापार एवं उद्योगमा लागेर अर्थोपार्जन गर्दछन् । प्राप्त आम्दानीलाई विवेकपूर्ण ढंगले ४ हिस्सामा विभाजन गरी १ हिस्सा खाद्य भोजन र अन्य आवश्यकता पुरा गर्न खर्च गर्ने, १ हिस्सा भविष्यको लागि सुरक्षित राख्ने र बाँकी २ हिस्सा आफ्नो व्यवसाय बृद्धि गर्न लगानीको रूपमा खर्च गर्नेपर्ने कुरा उल्लेख गरिएको छ । लगानी पर्याप्त भयो भने उत्पादन बृद्धि भई आयस्तर पनि बृद्धि हुन्छ । आधुनिक अर्थशास्त्रका सिद्धान्तले पनि उत्पादन बृद्धिको लागि लगानी बृद्धिमा जोड दिन्छ ।

(ख) व्यवसाय र रोजगारी

जीवनयापनको लागि विभिन्न व्यवसाय पेशा गर्ने गर्दछन् । बुद्धकालमा अनेक शिल्पकारी काम प्रचलित थियो । बौद्धग्रन्थ दीघ निकाय सामञ्ञफल सूत्रमा निम्नानुसार २५ प्रकारका शिल्पकारहरूको वर्णन पाइन्छ ।

१. हत्थारोह - हात्तीको सवारी चलाउने
२. अस्सारोह - घोडाचढ्नेवाला
३. रथिका - रथ चलाउने
४. धनुग्गह - धनुष चलाउने
५. चेलका - युद्धमा विभिन्न काम गर्ने
६. चलका -
७. पिण्डदायक ८. उग्गराजपुत्र ९. पखन्दिक
१०. शुर ११. चर्मयोधिन १२. गणक
१३. सूपशास्त्री १४. दासकपुत्ता - दासहरू
१५. आलारिका - भान्छेहरू १६. कप्पका - नाउ
१७. नहायका - नुहाउने सहायक
१८. सुदा - मिठाई बनाउने हलुवाई
१९. मालाकार - माला बनाउने
२०. रजका - धोवी
२१. पेसकार - कपडा बुन्ने
२२. नलकार - वेतबाँसको सामग्री बनाउने
२३. कुम्भकारा - माटोको भाँडा बनाउने कुम्हाल
२४. गणका - हिसाबकिताब जाँच गर्ने
२५. मुद्दिका - मुनिम आदि छन्

भारतको विभिन्न अङ्ग, मगध, काशी, कौशल, मल्ल जस्ता १६ महाजनपदमध्ये धेरै राज्यहरूमा नागरिक जीवन धेरै सुखमय र समृद्धमय थियो । राजसेवा (सरकारी), सेठ, साहुकार, गृहस्थीहरूको घरमा उपरोक्त विभिन्न काममा रोजगारी पाउँदथे । वर्तमान समयमा जस्तै रोजगारीको समस्या नभई, त्यसबेला जनसंख्याको कमी थियो, काम गर्न चाहने व्यक्तिले रोजगारी पाउँदथे । अत: रोजगारीको स्थिति राम्रो थियो । रोजगारीबाट प्राप्त आम्दानीले गृहस्थी जीवन राम्रै चलेको देखिन्छ ।

(ग) कृषिको अवस्था

बुद्धकालमा नेपाल र भारतका विभिन्न राज्यहरूमा कृषि मुख्य पेशाको रूपमा थियो । कृषिबाट भोजन प्राप्त हुने हुँदा, कृषि पेशा र कृषकहरूलाई उच्च सम्मानको दृष्टिले हेर्ने गर्दथे । कपिलबस्तुका राजा शुद्धोदनले आफ्नो राज्यमा प्रत्येक वर्ष धुमधामका साथ कृषि महोत्सवको रूपमा आयोजना गरी हलोले खेत जोती कृषि कार्यको थालनी गर्दथे । त्यसपछि कृषकहरूले सयौं गोरु हलो चलाउँदथे । नदीको पानीबाट सिंचाई गर्दथे । बौद्ध ग्रन्थ दीघ निकाय कुटदन्त सूत्र १.५ मा उल्लेख गरेअनुसार एक समय भगवान् बुद्ध ५०० जना भिक्षुहरूको साथमा मगध देशमा भ्रमण गर्दै हुनुहुन्थ्यो । खाणुमत ग्राममा पुगेपछि कुटदन्त नामक ब्राह्मणले गाउँ र देश समृद्ध हुने यज्ञ बारे राखेको प्रश्नको जवाफमा बुद्धले पूर्वकालमा राजा महाविजितले पशुवति त्यागेर अहिंसामय यज्ञ गरेको कुरा सुनाउनु भयो । साथै देशमा अनिकालको समस्या समाधान गर्न, समृद्ध एवं विकास गर्न कृषकहरूलाई बीऊ र आवश्यक कुरा दिएर सहयोग गर्नुपर्दछ भन्नुभयो । यसरी बुद्धको शिक्षाअनुसार कृषि पेशालाई महत्व दिनुको साथै कृषि उत्पादन बृद्धि गर्न कृषकलाई आवश्यक सहयोग गर्नुपर्ने कुराको उल्लेख भएको पाइन्छ ।

(घ) वाणिज्यको अवस्था

बुद्धकालमा उत्तर भारत, नेपाल ग्राम, नगर जनपद र राज्यहरूको बीचमा समेत सानोदेखि ठूलो व्यापार हुने गरेको उल्लेख छ । व्यापार व्यवसायबाट पर्याप्त आर्थिक लाभ कमाएर सेठ पदवी पाएका धनाढ्यहरू विभिन्न नगरहरूमा पर्याप्त थिए । चम्पा निवासी सोण कोटिविंश २० करोडको मालिक थियो । साकेत निवासी सेठ धनंजयले आफ्नो पुत्री विशाखाको लागि १ करोड मूल्यको महालता आभूषण बनाएको थियो । श्रावस्ती निवासी सेठ अनाथपिण्डकले जेतवनको भूमि जेत कुमारसँग १८ करोड सुवर्ण मुद्राले खरिद गरी भगवान् बुद्धको लागि कूल ५४ करोड खर्च गरी जेतबनाराम बिहार बनाएको

Downloaded from http://www.dhamma.digital

थियो । त्यस्तै काशीको सेठ धनवान, मगधको सेठ शंख, सेठ कुम्भछवि आदि करोडपति थिए । श्रावस्ती नगर व्यापारिक केन्द्र थियो । त्यसबेला श्रावस्तीमा नपाइने केही वस्तु थिएन । वाराणसी नगरको कला-कौशल, धन-वैभव अनुपम थियो । मिथिलाको ... बजार व्यवस्था आधुनिक योजनावद्ध नगरको जस्तो थियो । यस्तो भनिन्छ– भगवान् बुद्धको जीवन कालमा भारतीय जनताको आर्थिक जीवन सुखी र समृद्ध थियो र देशमा स्वर्ण-रजत, धनधान्य र पशुधनको कमी थिएन । त्यसबेला वाराणसी ठूलो व्यापारिक केन्द्र थियो । त्यहाँका व्यापारीहरू गधाको पीठमा माल बोकाएर तक्षशिला (पाकिस्तान) व्यापार गर्न जाने गर्दथे । राजा बिम्बिसारको पालामा राजगृह र तक्षशिला नगरबीच व्यापारिक कारोबार हुने गर्दथ्यो । दुवै राज्यका राजाहरू बिम्बिसार र पुक्कुसतिले दुवै स्थानको व्यापार भन्सार कर माफी गरेको उल्लेख छ । यो माथिको घटनाले त्यसबेला व्यापार गतिविधि पर्याप्त विकसित भएको स्पष्ट हुन्छ ।

बौद्ध शिक्षा अनुसार व्यक्तिले ५ उद्देश्य लिएर धन सम्पत्ति कमाउने गर्दछ– १) सुख ऐश्वर्य भोगको लागि, २) अरूको पोषण गर्नको लागि, ३) आपत्तिबाट बच्नको लागि, ४) पंचवली अर्थात् नाता कुटुम्ब, अतिथि आदि पाँचवर्गलाई सत्कार गर्नको लागि, ५) श्रवण भिक्षुहरूको सेवाका लागि । यसको साथै व्यापारीमा कुशाग्र बुद्धि, व्यवहार कुशलता र बस्तुको मूल्य निर्धारण गर्ने क्षमता ३ गुणहरू हुनुपर्ने कुरा बौद्ध शिक्षामा उल्लेख गरिएको छ ।

अर्को महत्वपूर्ण, भगवान् बुद्धको उपदेश आर्य अष्टांगिक मार्गअन्तर्गत सम्यक आजीविका अनुसार गृहस्थ व्यापारिकहरूलाई मिथ्या आजीविकाबाट टाढा रही ठीक सही तरिकाले कमाएर जीविका गर्न शिक्षा दिइएको छ । यो शिक्षा अनुसार ५ वटा बस्तुको व्यापार गर्न बर्जित गरिएको छ । पहिलो हिंसालाई बढावा दिने, देशमा अशान्ति ल्याउने शस्त्रअस्त्रको व्यापार गर्नु हुँदैन भनिएको छ । दोश्रो बालक, आइमाई मानिसको र विभिन्न पशुको किनबेच व्यापार गर्नु हुँदैन भनिएको छ । तेश्रो मारेर मासुको व्यापार गर्नु हुँदैन । चौथो मानिसको बुद्धिलाई भ्रष्ट गर्ने मानसिक असन्तुलन ल्याउने रक्सी मदिराको व्यापार गर्नु हुँदैन । पाँचौं मानिस एवं जीवनको प्राण दिने विषको व्यापार र बर्जित गरिएको छ । गृहस्थ व्यापारीहरूले यी ५ वटा अकुशल कुकर्म त्यागी सम्यक व्यापार गर्नु, सेवा एवं पुण्य कायृ गरेर यही मार्गमा उन्मुख भएको आफ्नो जीवन सुखमय एवं आनन्दमय बनाउन सक्ने हुन्छ ।

(ङ) उपभोग

बौद्ध दर्शनअनुसार मध्यममार्ग सर्वोत्तम मार्ग हो । अध्यात्मिक मार्गमा अगाडि बढ्न दुईवटा अध्यात्मिक मार्गलाई त्याग्नुपर्ने हुन्छ । पहिलो, अति कष्टकर मार्ग जसअनुसार दिनको प्रचण्ड गर्मीमा आगो अगाडि बस्नु, शीतकालमा एका बिहानै हिउँ जस्तो चिसो पानीमा शरीरलाई डुबाएर राख्नु आदि । दोश्रो बढी ऐस आराम भोग विलाशको जीवन बिताउनु हो । यी दुवै अति मार्गबाट अध्यात्मिक ज्ञान प्राप्त गर्न गाऱ्हो हुन्छ । अत: न अति कडा, न अति फितलो मार्ग, मध्यम मार्गमा लागेर ज्ञान प्राप्त गरे अगाडि बढ्न सकिने हुन्छ । जीवन बाँच्नको लागि खाद्य भोजनदेखि आवश्यक बस्तुको उपभोग अत्यावश्यक हुन्छ । जीवनलाई स्वस्थ राख्न आवश्यक शक्ति प्राप्त गर्न उचित मात्रामा भोजन अन्य बस्तुको सेवन, उपभोग गर्नु पर्दछ आवश्यकता भन्दा बढी सेवन गर्नु अनुचित हुन्छ, दुरूपयोग हुन्छ । त्यसैले मध्यम मार्ग अपनाएर उचित उपभोग गर्नुपर्ने बुद्धको शिक्षा छ ।

बौद्ध ग्रन्थमा 'मज्झिम निकाय' सब्बासको सुत्तमा पच्चवेक्खणा पाली श्लोक अनुसार **"पटि सङ्खायोनिसो पिण्डपातं पटिसेवामि, नेवदवाय न मदाय न मण्डनाय..."** अर्थात् मैले पिण्डपात्रको भोजन राम्रोसँग सेवन गर्दछु, खेल खेल्नको लागि अभिमान गर्नको लागि, बढी बल प्राप्त गर्न, शरीर बढी राम्रो पार्नको लागि बढी भोजन गर्ने छैन । आफ्नो शरीर स्वस्थ्य राख्न, शान्त राख्न, वेदना शान्त गर्न, बाँच्नको लागि मात्र आवश्यक भोजन गर्दछु । भिक्षुहरूले भोजन गर्नभन्दा अघि यो श्लोक पाठ गर्ने गर्दछन । सो श्लोकले उचित भोजन ग्रहण गर्न (न बढी न कम) शिक्षा दिएको छ । भोजन जस्तै जीवनलाई आवश्यक अन्य वस्तुको पनि उचित उपभोग गर्नु पर्दछ । तृष्णालाई नबढाई संयमित जीवनयापन गर्नाले जीवन सुखमय र आनन्दमय हुन्छ ।

वर्तमान विश्वमा विकसित देशहरूमा अत्यधिक उपभोगको संस्कृति आएको छ भने विकासशील देशहरूमा गरीबी र अभावको कारण आवश्यकताभन्दा कम उपभोग गर्नाले अस्वस्थ र अनेकौं समस्या देखा परेका छन् । दुवै देशहरूमा मानिसको जीवन सुखमय आनन्दमय हुन सकेको छैन । यो समस्याको समाधान गर्ने एक मात्र उपाय बौद्ध शिक्षा अनुसार आवश्यकता र तृष्णालाई कम गरी उचित उपभोग गर्नु नै सुखमय जीवनको उपाय हो ।

अन्तमा भौतिक विकासको चरम सिमामा पुगेको वर्तमान विश्वमा सुख, शान्ति, आनन्दमय जीवन टाढा हुँदै गएको छ । अत: हाम्रो जीवनलाई सुखी, शान्त र आनन्दमय बनाउनु छ भने बौद्ध शिक्षाअनुसार आवश्यकता र तृष्णालाई कम गर्ने माध्यममार्गी बन्ने, सम्यक् आजीविका अपनाउने, भौतिकवादी मात्र नभएर अध्यात्मतिर उन्मुख हुने अभ्यासमा निरन्तर लाग्नुपर्ने हुन्छ ।

सन्दर्भ ग्रन्थसूचि–

१. सांस्कृत्यायन राहुल: मज्झिम निकाय, सारनाथ, महाबोधि, प्रथम संस्करण ई. ११३५
२. कौसल्यायन, भदन्त आनन्द: जातक, विभिन्न खण्डहरू, प्रयाग, हिन्दी साहित्य सम्मेलन
३. आचार्य नरेन्द्रदेव: बौद्ध धर्म दर्शन, पटना, बिहार राष्ट्रभाषा परिषद, ई. ११७१
४. उपाध्याय, डा. भरत सिंह, बुद्धकालीन भारतीय भूगोल, प्रयाग हिन्दी साहित्य
५. David, T.W. Rhys: Buddhist India, Motilal Banarasidas, Delhi, 1981

"नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स"

मिलिन्द-प्रश्न – ८

(संक्षिप्त वृतान्त)

अनुवादक : आनन्द प्रधान

१४. आयुष्मान आयुपालसित राजा मिलिन्दको भेट

त्यो समयमा आयुष्मान आयुपाल संखेय्य परिवेगमा बस्नुहुन्थ्यो। त्यति बेला राजा मिलिन्दले आफ्नो मन्त्रीहरूलाई भन्नुभयो– "आजको रात बडो रमाइलो छ। आज कुन श्रमण अथवा ब्राह्मणसित धर्म चर्चा गर्न तथा प्रश्नहरू सोध्न जाँऊ ? कसले मसित कुरा गरेर मेरो शंकाहरू मेटिदिन आँट गर्छ ?"

राजाले यस्तो प्रश्न गर्नु हुँदा पाँच सय यवनहरूले उत्तर दिए– "महाराज" आयुपाल नामको एकजना स्थविर हुनुहुन्छ जसले तीनओटै पिटकको कुरा जान्नुहुन्छ। उनी ठूला पण्डित हुनुहुन्छ। उहाँ यस बेला संखेय्य परिवेणमा बास गर्नुहुन्छ। तपाई उनकँहा जानुहोस् र प्रश्न सोध्नुहोस्।

हुन्छ, ल उहाँ अर्हत आयुपाललाई म आउने कुराको सूचना दिइ हाल।

त्यसपछि आज्ञा पाएर एक जनाले आयुष्मान आयुपाल कहाँ दूत पठायो– "भन्ते ! राजा मिलिन्द तपाईंसित भेट गर्न चाहनुहुन्छ।" आयुष्मान आयुपालले पनि भन्नुभयो– "हुन्छ आऊन।"

त्यतिबेला राजा मिलिन्द पाँच सय यवनहरूको साथमा सुन्दर रथमा सवार भएर संखेय्य परिवेणमा आयुष्मान आयुपाल हुनु भएको ठाँउमा जानुभयो। कुशल क्षेम (सुख र स्वास्थ्य) को कुरा सोधिसक्नु भएपछि एक छेउमा बस्नुभयो र भन्नुभयो– "भन्ते ! तपाई किन प्रव्रजित हुनुभयो ? तपाईंको परम (मुख्य) उद्देश्य के हो ?

स्थविरले भन्नुभयो– "महाराज ! धैर्यपूर्वक तथा शान्तिपूर्वक बस्नको लागि म प्रव्रजित भएको हुँ।"

भन्ते ! के कोही गृहस्थी पनि छ जो धैर्यपूर्वक तथा शान्तिपूर्वक बस्छ ?

हो महाराज ! गृहस्थ पनि धैर्यपूर्वक र शान्तिपूर्वक बस्न सक्छ।

बनारसको ऋषिपत्तन मृगदावनमा धर्मचक्र घुमाएपछि अठ्ठार करोड ब्रह्मदेवहरू तथा अरू पनि धेरै देवताहरूलाई धर्मको ज्ञान भएको थियो। ती देवताहरूमा कोही पनि प्रव्रजित थिएनन् बरू सबै गृहस्थहरू नै थिए।

अर्को कुरो भगवानले महासमय, महामङ्गल, समचित्तपरियाय, राहुलोवाद तथा पराभव सूत्रहरूको उपदेश दिनु हुँदा जुन देवताहरूलाई धर्मको ज्ञान भयो उनीहरूको गन्ती नै गर्न सकिदैंन। उनीहरू सबै गृहस्थहरू नै थिए, प्रव्रजित थिएनन्।

भन्ते आयुपाल ! यसो भए तपाईंको प्रव्रज्या निरर्थक भएको छ। पूर्व-जन्ममा गरेको पापकर्मले नै सबै बौद्ध भिक्षुहरू प्रव्रजित भएका हुन् र धुताङ्ग धारणा गर्नुहुन्छ। भन्ते आयुपाल ! जुन भिक्षुले एकासनिक धुताङ्ग धारणा गर्नुहुन्छ उहाँ अवश्य पनि पूर्व जन्मका चोर थियो होला, अर्काको भागको चोरी गर्नु भएको पापको फलले उहाँ एकासनिकहुनु भएको हो। उहाँ कहिले पनि न एकै ठाँउमा बस्न पाउनु हुन्छ न मन माफिक खाने कुरा खान र पिउन सक्नुहुन्छ। यसमा उनको न केही शील छ न तप छ न ब्रह्मचर्य नै छ। भन्ते आयुपाल ! अनि जुन भिक्षु अभ्यवकाशिक (सधैं खुला ठाँउमा बस्ने) धुताङ्ग धारणा गर्नुहुन्छ उहाँ अघिल्लो जन्ममा गाँउ नाश गर्ने चोर थियो होला अर्काको घर नाश गरेको पापले नै यो जन्ममा सँधै खुला चउरमा बस्नुहुन्छ कसैको घरभित्र बस्नसक्नु हुन्न। यसमा अर्को कुनै शील तप अथवा ब्रह्माचार्य छैन्। भन्ते आयुपाल ! अनि जुन भिक्षु सँधै धुताङ्ग धारणा गर्नुहुन्छ उहाँ अघिल्लो जन्ममा बाटोको लुटेरा थियो होला। उहाँले बटुवा (बाटोमा हिड्नेंहरूलाई बाँधेर तथा बसाएर छोडी दिने गर्नु हुन्थ्यो त्यही पाप गर्नाको फलले उहाँ सँधै बसी रहनुहुन्छ कहिले सुत्नहुन्न। यसमा न उनको कुनै शील न तप न ब्रह्मचर्य नै छ।

यसोभन्दा आयुष्मान आयुपाल चुप लागनुभयो। उनले केही भन्नसक्नु भएन। त्यति बेला पाँच सय यवनहरूले राजा मिलिन्दलाई भने– "महाराज ! यहाँ स्थविर पण्डित चाँहि हो तर जवाफ दिन भने त्यति तेज (सामर्थ्य, छिटो) हुनुहुन्न।

आयुष्मान आयुपाललाई त्यसरी मौन भएको देखेर राजाले ताली बजाउँदै ठूलो स्वरले भन्नुभयो– "अहो जम्बूद्वीप तुच्छ छ साँच्चिनै खोक्रो छ। यहाँ कोही श्रमण अथवा ब्राह्मण छैन् जसले मसित कुराकानी गरेर मेरा शंकाहरू मेटिदिन सक्नुहुन्छ।"

Downloaded from http://www.dhamma.digital

यसो भनेर राजाले यवनहरूतर्फ हेर्नुभयो तर उनलाई (आयुपाल) निभीर्क र नि:शुल्क (शंकारहित) देखेर मनमा विचार गर्नुभयो– "यस्तो लाग्छ अवश्य पनि कोही अर्को पण्डित (विद्वान) भिक्षु हुनुहुन्छ जो मसित कुरा गर्न उत्साहित हुनुहुन्छ जुन कुरामा उहाँ यवन (मिलिन्द) निर्भीक र नि:शंक हुनुहुन्छ ।"

त्यति बेला राजा मिलिन्दले यवनहरूलाई सोध्नुभयो– "के अर्को पनि कोही पण्डित भिक्षु हुनुहुन्छ जसले मेरो शंका मेटिदिन सक्नुहुन्छ ?"

त्यो समयमा आयुष्मान नागसेन श्रमणहरूको समूहको साथमा गाँउ हाट बजार र राजधानीहरूमा भिक्षाटन गर्दै विस्तार विस्तार सागल नगरमा पुग्नु भएको थियो । उहाँ संघ-नायक, गण-नायक, गणाचार्य, ज्ञानी, यशस्वी धेरै मानिसहरूबाट सम्मानित पण्डित, चतुर, बुद्धिमान, निपुण, विज्ञ, अनुभवी, नम्र, तेज, बहुश्रुत, तीनै पिटक जान्ने वेदहरूमा पारङ्गत, स्थिर चित्तभएको, लोक कथाहरू जान्ने, भगवान बुद्धको सूक्ष्म भन्दा सूक्ष्म कुराहरू पनि जान्ने, पर्याप्तीधर, पारमी प्राप्त, भगवानको धर्मको अनुकूल देशना गर्नमा कुशल (निपुण, दक्ष), कहिले पनि विफल (निष्फल) नहुने, विचित्र किसिमको प्रत्युत्पन्नमतिले सम्पन्न थिए । विचित्र वक्ता, शुभ (राम्रो) कुराहरू गर्ने, अद्वितीय (दोस्रो अर्को नभएको) र अपराजेय थिए । उनको प्रश्नहरूको उत्तर दिन सकिदैनथ्यो । उनलाई तर्कले बाँध्न सक्तैनथ्यो । सागर समान शान्त, हिमालय जस्तो स्थिर (दृढ, अटल, निश्चल) विजयी अज्ञानरूपी अन्धकारलाई नाश गर्नुहुने ज्ञानको प्रकाश फिजाउनु हुने ठूलो गम्भीर वक्ता, अरू मत मान्नेहरूलाई पराजित (हराउने) गर्नुहुने अरू तैर्थिकहरूलाई हराउनु, भिक्षु-भिक्षुणी, उपासक-उपासिका, राजा र राजाका मन्त्री सबैबाट सत्कार पाउनु हुने र पूजा गरिने, चीवर, पिण्डपात, शयनासन र ग्लानप्रत्यय (मह घ्यूबाट बनाएको औषधी) पाउनु हुने उत्तम लाभ र यश पाउनु हुने, धर्मोपदेश सुन्ने इच्छाले आउनु भएका कुशल र विज्ञ (विद्वान) पुरूषहरूलाई बुद्ध धर्मको नव-रत्न देखाउनु हुने, धर्म-मार्गको उपदेश दिनु हुने धर्मरूपी प्रकाशलाई धारण गर्नु हुने, धर्म स्तम्भ (धर्मको खाँबो) पाउनु हुने, धर्म-यज्ञ गर्नु हुने, धर्म-ध्वजा (धर्मको झण्डा समातेर धर्म-भेरी (धर्मको नारा) बजाउनु हुँदै, सिंहनाद (सिंह गर्जन) गर्नु हुँदै बिजुली जस्तो कड्किनु हुँदै, मधुर वाणी (मीठो बोली वा वचन) गर्नु हुँदै करूणारूपी थोपाको सुखदपूर्ण वर्षा गराउनु हुँदै, आफ्नो ज्ञानरूपी विद्युतलाई चम्किलो पार्नु हुँदै ठूलो र विशाल धर्मरूपी मेघ (वादल) बाट अमृत बर्षाएर संसारलाई सन्तुष्ट बनाउनु हुँदै सागल नगरमा पुग्नु भएको थियो । उहाँ आयुष्मान नागसेन अस्सी हजार भिक्षुहरूसित सांखेय्य परि वेणमा बस्नु भएको थियो । भनिन्छ– "ठूला पण्डित, वक्ता, निपुण र निर्भीक सिद्धान्तहरू बारे जान्नु हुने सम्झाउनमा सिपालु ।"

त्रिपिटकबारे जान्नु हुने पाँच र चार निकायहरू बारे जान्नु हुने ती भिक्षुहरूले नागसेनलाई आफ्नो अगुवा मान्नु भएको थियो ।

गम्भीर प्रज्ञ, मेधावी (स्मरण शक्ति तीव्र भएको) सुमार्ग र कुमार्ग बारे जान्नु हुने निर्भीक नागसेन जसले परमपद निर्वाण (मुक्ति, मोक्ष) लाइ पाई सक्नु भएको थियो ।

ती निपुण सत्यवादी भिक्षुहरूसित गाँउ र हाटबजार घुम्दै गएर सागल नगरमा पुग्नु भएको थियो ।

संखेय्य परिवेणमा नागसेन बस्नु भएको थियो । जसरी पर्वतमा कसरी पर्वत उसरी नै उनी मानिसहरूको माझमा शोभायमान हुनुहुन्थ्यो ।

१५. आयुष्मान नागसेनसित राजा मिलिन्दको भेट

त्यति बेला देवमन्त्रीले राजा मिलिन्दलाई भन्नुभयो– "महाराज ! रोकिनुहोस् !! नागसेन नामकमे एक जना स्थविर पण्डित हुनुहुन्छ । उनी यस बेला संखेय्य परिवेणमा बस्नु भएको छ । महाराज ! तपाई उहाँ हुनु भएको ठाँउमा जानुहोस् र प्रश्न सोध्नुहोस् । तपाईसित कुरा गरेर तपाईको शंकाहरू मेटिदिनको निमित्त उहाँ तयार हुनुहुन्छ ।"

अचानक नागसेनको नाम सुनेर राजा मिलिन्दलाई डर हुन थाल्यो, गात्र (शरीर) स्तम्भित (स्तब्ध, गतिहीन, हलनचल) भयो साथै रोमाञ्चित (रौं ठाडो) भएर आयो । त्यति बेला राजा मिलिन्दले देवमन्त्रीलाई सोध्नुभयो– "नागसेन भिक्षु मसित कुरा गर्न तयार हुनुहुन्छ ?"

हो तयार हुनुहुन्छ । यदि इन्द्र, यम, वरूण, कुबेर, प्रजापति सूयाम, संतुषितदेव लोकपाल र बाबु बाजेको साथमा महाब्रह्म पनि आएमा नागसेनले उनीहरूसित कुरा गर्न सक्नुहुन्छ भने मानिसहरू जाबोको त कुरै के !! यस्तो कुरो सुन्नु भएपछि राजा मिलिन्दले देवपुत्रलाई भन्नुभयो– "देवमन्त्री ! त्यसो भए उहाँकहाँ दूत पठाएर उहाँलाई सूचित गराऊ कि म उहाँसित भेट्न चाहन्छु ।"

देव ! "हवस्" भनेर देवमन्त्रले आयुष्मान नागसेन कहाँ दूत पठाउनु भयो– भन्ते ! राजा मिलिन्द तपाईंसित भेट्न चाहनुहुन्छ।"

आयुष्मान नागसेनले पनि उत्तर दिनुभयो– "हुन्छ राजा आऊन।"

त्यसपछि राजा मिलिन्द पाँचसय यवनहरूको साथमा सुन्दर रथमा सवारी भएर धेरै ठूलो सेनाको साथमा संखय्य परिवेणमा आएर जहाँ आयुष्मान नागसेन हुनुहुन्थ्यो त्यहाँ जानुभयो। त्यति बेला आयुष्मान नागसेन अस्सी हजार भिक्षुहरूसित सम्मेलन गृह (सभा गृह) मा बस्नु भएको थियो। राजा मिलिन्दले आयुष्मान नागसेनको परिषद (समूह, जमात, मण्डली) देख्नुभयो। टाढैबाट देखेर देवमन्त्रीलाई भन्नुभयो– "देवमन्त्री ! यो यति ठूलो परिषद कसको हो ?"

महाराज ! आयुष्मान नागसेनको परिषद हो।

त्यति बेला आयुष्मान नागसेनकृ परिषदलाई टाढैबाट देखेर राजा मिलिन्दलाई डर हुन थाल्यो, उनको गात्र (शरीर) स्तम्भित (स्तब्ध) भएर गयो र रोमाञ्च (रौं ठाडो ठाडो) भएर आयो।

गैंडाहरूले घेरेको हात्ती जस्तो, गरूडहरूले घेरेको साँप जस्तो, अजिङ्गरले घेरेको स्याल जस्तो, भैंसीहरूले घेरेको भालू जस्तो, साँपले पच्छ्याएको भ्यागुतो जस्तो, सिंहले पच्छ्याएको हरिण जस्तो, साँपको खेल देखाउने मान्छेको हातमा आएको साँप जस्तो, विरालोले खेलाएर मुसालाई दुःख दिए जस्तो, झाँक्रीको बन्धनमा परेको भूत जस्तो, राहूले समातेको जून जस्तो, ढक्कीमा बन्द गरेर राखेको साँप जस्तो, पिँजडामा थुनेर राखेको चरा जस्तो, जालमा परेको माछा जस्तो, वैश्रवणप्रति अपराध गरेको यज्ञ जस्तो, तथा आयु सकिएको देवता जस्तो राजा मिलिन्द अधिर (चञ्चल), त्रस्त, चिन्तित, उदास तथा खिन्न हुनुभयो। मलाई उहाँले कतै हराउनु हुने त होइन भन्ने कुराले शंकित भएर उनले देवमन्त्रीलाई भन्नुभयो– "देवमन्त्री ! तपाईंले मलाई आयुष्मान नागसेन को हुनुहुन्छ भनेर मलाई नबताउनु होला। नबताइकनै म उहाँलाई चिन्छु।

महाराज ! हवस् ! तपाईले उहाँलाई आफै चिन्नुहोस्। त्यो समयमा आयुष्मान नागसेन अगाडि बस्नु भएका चालीस हजार भिक्षुहरूभन्दा कम उमेरको जस्तो र पछाडि बस्नु भएको चालीस हजार भिक्षुहरूभन्दा बढी उमेरको हुनुहुन्थ्यो। त्यति बेला राजा मिलिन्दले सबै भिक्षु संघको अगाडी, पछाडी र बीचमा हेर्दै जानु हुँदा आयुष्मान नागसेनलाई देख्नु भयो।

आयुष्मान नागसेन भिक्षु संघको बीचमा केशर (याल) भएको सिंह जस्तो डर भयरहित भएर स्थिर भावले बस्नु भएको थियो। उनलाई आकार (आकृति) बाटै चिन्नुभयो- यहाँ नै आयुष्मान नागसेन हुनुहुन्छ।

त्यति बेला राजा मिलिन्दले देवमन्त्रीलाई भन्नुभयो– "देवमन्त्री ! के यहाँ नै आयुष्मान नागसेन हुनुहुन्छ ?"

हो हजुर, यहाँ नै आयुष्मान नागसेन हुनुहुन्छ। तपाईले नागसेनलाई ठ्याक्कै चिन्नुभयो।

राजाले उहाँलाई देख्नु भै धेरै सन्तुष्ट हुनुभयो किनकि नबताइकनै नागसेनलाई चिन्नुभयो। तर आयुष्मान नागसेनलाई देखेर राजालाई डर हुनथाल्यो– उनको गात्र (शरीर) स्तब्ध (हलनचल, गतिहीन) भयो अनि रोमाञ्च (रौं ठाडो) भएर आयो। भनेको छ–

"ज्ञानसम्पन्न र उत्तम संयप (इन्द्रिय दमन) मा अभ्यस्त आयुष्मान नागसेनलाई हेरेर राजाले भन्नुभयो–

मैले धेरै वक्ताहरूलाई देखेको छु, मैले धेरै शास्त्रार्थ गरेको छु, तर कहिले पनि मलाई यस्तो डर लागेको थिएन, जस्तो आज डर भै रहेको छ।

आज पक्कै पनि मेरो हार हुन्छ, नागसेनको जीत हुनेछ, किनकि मेरो चित्त चञ्चल भै रहेको छ।

॥ पूर्व जन्मको कथा समाप्त ॥

धर्म प्रचार — [redacted]

महापरित्राण पाठ सम्पन्न

कमल पोखरी स्थित पद्मकीर्ति विहारमा रहँदै आउनु भएका कमला गुरुमां ६२ वर्ष प्रवेश गर्नु भएको उपलक्ष्यमा मिति २०६४ पौष १ देखि ६ गतेसम्म गुरुमांहरूको तर्फबाट महापरित्राण पाठ सम्पन्न गरिएको थियो। पद्मकीर्ति विहार परिवारले आयोजना गरिएको उक्त कार्यक्रमको अन्तिम दिन पौष ७ गते शनीवारका दिन स्टार भेन्यू पार्टी प्यालेस हलमा महापरित्राण पाठ समापन समारोह संचालन गरिएको थियो। उक्त कार्यक्रममा बुद्धपूजा, धर्मदेशना, ज्ञानमाला भजन, भिक्षुसंघलाई अष्टपरिकार दान लगायत गुरुमांहरूलाई वस्त्रदान गरिएको थियो भने उक्त कार्यक्रममा उपस्थित सबै महानुभावहरूलाई जलपान भोजनको पनि व्यवस्था गरिएको थियो।

Downloaded from http://www.dhamma.digital

सफल मनू ज्वीत मदुयक मगाःगु त्वाथः

■ प्रेम लक्ष्मी तुलाधर, न्यतः

२०६४/६/२६-२८ तक स्टाफ कलेज, जावलाखेलय् संचालन जूगु स्व-नेतृत्व विकास प्रशिक्षण गोष्ठी जिं नं भाग कयागु खः। "जागरण" र धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठीया आयोजनाय् भिक्षु अश्वघोष महास्थविरया मू पाहाँसुई व धम्मवती गुरुमांया सभापतित्वय् संचालित उगुकार्यया संयोजक अरूण सिद्धि तुलाधर खः। बरदेश मानन्धरं प्रशिक्षण बियादीगु खः।

धर्मकीर्ति विहार संरक्षण कोषया सचिव कीर्ति तुलाधर पाखें न्ह्याकादीगु उगु कार्यक्रमय् मुपाहाँ अश्वघोष महास्थविर भन्ते पाँखे त्वाः देवाय् मत च्याकाः उलेज्या याना बिज्यागु खः।

तालिम धैगु थःकेदुगु ज्ञान प्रकाश यानाः केनेगु व थः ताःलाम्हं जुइगु व थम्ह सहस्यूथें फुकेसित स्यनेकने यायगु माध्यम खः धका भन्तेनं धया बिज्यात।

संयोजक - अरूण सिद्धि तुलाधरं लसकुस न्वचुई धयादिल प्यंगू उद्देश्य ज्वनाः स्थापना जूगु धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठीया हरेक कार्यक्रम मध्ये ध्व स्व-नेतृत्व तालिम जोलागु उपयुक्तगु व धमकीर्ति विहारया हरेक इकाईया पदाधिकारी पिनिगु निम्ति थः थः गु इकाईया पदाधिकारीपिं ताःलापिं जुया बाँलाक थथवगु नेतृत्व सुथांलाका धर्मकीति विहारयात अझनं च्वन्हयाका बनेफयमा धैगु उद्देश्यं तालिम जुइत्यंगु खः।

ध्व स्व-नेतृत्व तालिम अर्थात् थःयाके दुगु ज्ञान प्रकाश याना थः ताःलाम्ह जुयाः बाँलाक ज्या यायफयमा धैगु कामना याना दिल।

धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठीया सचिव रमा कंसाकार यागु भनाई अनुसार थौंकनेयागु जमानाय् सुसंगथित ढंगं न्ह्यावनेत मदयक मगाःगु तालिम खः। ध्व तालिम कायया लागि गुरुमांपिं पाखें नं ब्वति कया बिज्याःगुलिं बुद्धधर्म म्हसीका थःछम्ह ताःलाम्ह जुया प्रकास याय फयमा धैगु इच्छा व धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठी नं बालांक न्ह्यावना स्व-नेतृत्व तालिम कयाथें तालाम्ह जुया हरेक ज्या सुसंगठित जुइमा धैगु मनंतुना च्वना धयादिल।

बरदेश मानन्धर-भन्ते-गुरुमांपिं पाखें उद्घाटन याका धर्मकीर्ति विहार याव अझ नं बाँलाका यंकेगुलि व गुरुमांपिंत व धर्मकीर्ति विहारया विभिन्न इकाई पिंत तालिम बिइखंगुलि मन लयताःगु नुगःखँ प्वंका दिल।

अथेतुं सभापति धम्मवती गुरुमांनं धयाबिज्यात- तालिम धैगु हरेक व्यक्ति वा जनावर पिंत नं आवश्यक जू। तालिम कायत ध्यान, मेहनत, सभ्यता, समय यात ध्यान तयाः कायफत धासा ताःलाई। तालिम कयाःहे धर्म व हरेक क्षेत्रे नं विकास याय् फयमा धैगु कामना याना बिज्यात। स्व-नेतृत्व तालिम धैगु थके दुगु ज्ञान, शीप प्रकट याना छु ज्या यायगु धैगु उद्देश्य ज्वना वनागु खः। यात पुंवंकेगु हे जीवनया लक्ष्य खः।

थःत थम्हं म्हसिका तालेलाकेगु व थःगु नेतृत्व गथेयाना कायगु धैगु सिकेगु छगू तरीका खः।

थम्ह मालिक नं थःहे नोकर नं थःहे। छाय् धासा नयत ज्या याय् हे माल। ज्याः धैगु छम्ह नोकर खः। गथेकी थःगु शरीर बल्लाकेत ब्रयमाल अले नोकरी यायहेमाल। सुयागुं भरे मच्वंसे थःगु भर थम्हं कायगु, थःगु प्रकाश थःहे जुयाः ख्यूंगु चीकेगु धैगु हे स्व-नेतृत्वया चिं खः।

व्यक्तित्व विकास मजुईकं सुनानं विश्वास याइ मखु। विश्वास दयकेत इमान्दार जुईमाल, कर्तव्य परायण, निस्वार्थ भाव दयकेमाल। थः तालिमं युक्त जुल धाःसा मेपिन्त तालिम बिइत सफल जुई।

थःत थम्हं म्हमसिकं करपिन्त म्हसिइ मखु।

जिमिसं तालिमया न्हापांगु दिने म्हसिका बिइगु तरिकाय् सिमा छमायागु उपमा बिया परिचय बिइगु ज्याः बाँलाःता। छाय् धासा हा मदेयकं सिमा यागु अर्थ दैमखु।

थःथःगु नां हा, हःले, दँले फले आदि धासे तया तिका बिइगु व थःगु जीवनया उद्देश्य कनेगु तरिका बांलाःजू। सिमा छमायागु लागि चा, फ्य, लः, मि, मिले जुइमाः अथेतु जीवन सुथांलाकेत मैत्री पूर्ण व्यवहार, निस्वार्थ भावना, विश्वासिलो, धर्मचित्त, एकता, समताभाव आदि दत धासा सिमाथें गुण दुम्ह जुई। ध्व तालिमया मुख्य अर्थ थः सक्षम जुयाः थःयात थम्हं दुवाला स्वयाः थदुकेगु अवगुण मदयकाः थम्हं यानागु नेतृत्वय् मार्ग निर्देशन, अनुशासन, जिम्मेवारी, मुल्याङ्कन, विवेक बुद्धि छयला ज्या यायगु उद्देश्य यात थुइकाः पूरा याना वनेगु हे भीगु लक्ष्य खः।

जीवनयांगु मूलधारा जग खः। जग वल्लाकेत दान, शील, भावना, सहनशीलता, मैत्री भावना, कर्तव्य, सत्यता, मिलनसार जुयाः भिंगु ज्या याना वनेगुहे धर्मया छें दनेत खः। उकियात रक्षा याइगु पौ (छाना) धैगु हे थम्हंयानागु धर्मया फल खः। धर्मयात रक्षायातसा धर्म रक्षा याई।

सफल मनू जुईत मागु बानीत-

१. लक्ष्य उद्देश्य प्रति सचेत।
२. महत्वपूर्ण ज्या न्हापां याय् धैगु दृढता दयमाः।
३. मूल्य व मान्यता, विश्वासया भरे ज्या याय्गु।
४. थःगु जिम्मा थम्हं काय्गु।
५. सुयातं दोष मबिइगु।
६. सुयागुं भरे मच्वनेगु।
७. सुखनां नं तँ मचाय्गु
८. मेपिनि खँ ध्यानपूर्वक न्यनेगु।
९. भिंजुयाः भिंज्या याय्गु।
१०. श्रृजनशिल जुया ज्या यायगु (मिलेजुया ज्या यायगु)
११. फरक विचार। मत फरक कदर-

विवाद धैगु ल्वापु जुइगु खः । तर सफल मनूत खुशी जुई, छाय धाःसा मेपिनिगु खँ बाँलाक थुइका विचार याई । व स्वयांन बाँलाक ज्याय्‌ धैगु मन जुई । अले न्हूगु विचार सुरु जुई । अले विपक्षनाप ल्हाः मिलेयाई । अथे धैगु निगू पक्षया विषयले छलफल जुया मिलेजूगु ज्यायात प्राथमिकता बिल धासा ज्या सफल जुई ।

१२. निरन्तर रूपं सय्‌केगु बानी याय्‌गु–

सफल व्यक्तिं ब्वोनेगु, सेकेगु गात थ्राई मखु । सय्‌काः थुइकाः जीवनयागु लक्ष्य उद्देश्य यात ज्वनाः ज्यायात निरन्तर बिइगु स्वई ।

थुकियागु लागी भौतिक, बौद्धिक, सामाजिक, आध्यात्मिक यात ध्याने तयाः ज्या याई ।

भौतिक – भौतिक सुखयागु लागि ध्येबा, सन्तुलित नय्‌गु वस्तु, च्वनेगु स्वच्छ वातावरण, आराम, ध्यायाम ।

बौद्धिक – सोचविचार ज्ञानवर्द्धकया न्हु न्हूगु किताब ब्वमाः बौद्धिक विकास याय्‌गु, विद्वान् नाप छलफल याय्‌गु ।

सामाजिक – छरछिमेक (जलाखला), समुदाय, समाज, नाप बाँलागु व्यवहार, आपद विपद परेजुइगु बख्ते गुहाली सेवा याय्‌गु ।

आध्यात्मिक – बुद्ध धर्म अनुसार भन्ते गुरुमांपिनिगु ज्ञान कयाथें दुनुगलं निसे थुइका ज्या खँ, व्यवहार, स्वभाव थुइका थयात नि भिंकेगु स्वय्‌गु अले पिनेबना (भित्र, बाहिर) थम्हं सःथें मनयात याउँकाः फुकेसित भिंजुइगु सुख जुइगु ज्या मतिकुराः मजूसे आध्यात्मिक रूपं याना वनेगु । जस्तै- पूजा, पाठ, भजन, पाखें नं ज्ञान गुण थुइका विइगु । मनयात एकाग्रह तया ध्यान याय्‌गु, शीलयात थुइकाः व्यवहारे छ्यलेगु फुथेंचाथें दान याय्‌गु ।

सफल मनूजुइत वा व्यक्तिगत विकास अभिवृद्धि याय्‌या निम्ति च्वेच्वंगु ४ खँयात ध्याने तयाः शीलाचरण, धर्माचरण, विद्याचरणं युक्त जुयाः ज्या याना वनेगु हे स्व-नेतृत्वया उद्देश्य खः । मेपिनिगु हित सुख, उपकार या निम्ति दुनुगलंनिसे मन बाँलाकाः मेपिनिगु वा थःपरिवारयागु मिखाय् ख्वोवि मवय्‌केगु ज्या याय्‌गु, मने चोट परेजुइगु ज्या मयाय्‌गु, बुद्ध भगवान् यागु ज्ञानवर्द्धक बाखँ कना बोध याय्‌गु थःनं बोध जुइगु । नियत बाँलाकेगु ध्वहे स्व-नेतृत्वया कार्य खः । स्व-नेतृत्व विकास-धयागु व्यक्तित्व विकास यायगु अले तिनि मेपिनिगु विकास याय्‌गु । थथेंजागु तालिम हरेक थाय् थासे वियादिल धाःसा बाँलाःपिं मनू यक्को दया देश, समाज, परिवार अवश्यनं सुथांलाई । जीवन सफल जुई ।

धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठीया गोसाले धर्मकीर्ति विहारया हरेक इकाईया व्यक्तिपिंत ताःलाकेत बुद्ध वचनयात न्हूगु ढंगं तालिम वियादिम्ह श्री वरदेश मानन्धरज्यूयागु योगदानयात कदरयासे प्रणाम यानाच्वना । थथे तालिम वियादिल धासा यक्को सक्षमपिं मनूत बनेजुइ धैगु भलसा कया च्वना । ■

के यहाँ सबै मानिसमा हृदय हुन्छ र ?

■ अबीर कुमारी शाक्य

किन किन मलाई शंका लाग्छ,
यहाँ मानिसमा हृदय छ कि छैन भनेर
यदि मानिसमा हृदय हुँदो हो त,
उसलाई विवेकले साथ दिएको हुन्छ,
मानिसमा विवेक हुँदो हो त,
उसले सधैं सत्यलाई अँगालेको हुन्छ,
तर [illegible]
कोही यहाँ विवेक मानिसमा [illegible]
कोही यहाँ सत्य उसको कर्ममा [illegible]
यहाँ त मानिसले मानिसको [illegible]
[illegible] हृदयहरू कति छन् छन् ।
त्यसैले मलाई शंका लाग्छ,
कुनै कुनै मानिसमा हृदयको आटो हुन्छ त [illegible]
मानिसमा शुद्ध चित्त हुँदो हो त,
उसमा अवश्य विश्वास हुनु पर्छ,
मानिसमा आत्म विश्वास हुँदो हो त,
उसले सत्य, असत्य छुट्याउने पर्छ,
तर तर
कोही यहाँ सत्यको छानबीन भएको ?
कोही यहाँ एकले अर्कोलाई विश्वास गर्न सकेको ?
यहाँ त एकले अर्कोलाई ईर्ष्या गर्ने
हृदयहरू कति छन् छन् ।
त्यसैले मलाई हाँस्न मन लाग्छ,
त्यस्ता हृदय बोकि हिंड्ने मानिसहरू [illegible]
उनीहरूमा यति पनि होश छैन कि,
सत्य एक दिन जन्मिन्छ जन्मिन्छ [illegible]
मानिसमा माया हुँदो हो त,
उसले आफ्नो मातृभूमीको भलो चिताउनैपर्छ,
मातृभूमीको भलो चिताएको हो भने,
आफूले गर्न नसकेको कुशल कार्य, अरूले गरेकोमा
रमाउनु पर्छ, साथ दिनु पर्छ,
तर तर ......
कोही यहाँ यस्ता मानिसहरूको जमघट [illegible]
कोही यहाँ एकले अर्कोलाई सहयोग गरेको ?
यहाँ त आफूले पनि कुशल काम गर्न नसक्ने,
अरूले गरेको पनि देखि नसक्ने,
हृदयहरू कति छन् छन् ।
त्यसैले मलाई रुन मन लाग्छ,
त्यस्ता हृदय बोकि हिंड्ने मानिसहरू देखेर
उनीहरूमा यति पनि ज्ञान छैन कि,
देशको विकास पवित्र हृदयमा [illegible]
त्यसैले त चिच्याएर सबैसित सोध्न मन लाग्छ,
के यहाँ सबै मानिसमा हृदय हुन्छ र ?

Downloaded from http://www.dhamma.digital

'नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स'

■ पद्मा नकर्मी

बुद्धशासनानुयायी जुया नं बुद्धधर्मयात मथूपिं आपालं दु । थथे बुद्धधर्मयात मथूमु थुइकेया लागिं बाँलाक सिइकेया लागिं परियत्ति शिक्षाया आपालं महत्व दु । परियत्ति शिक्षायात बाँलाक श्रद्धा व गौरवतया ब्वना: सयूकल सिइकल धा:सा तिनि बुलुहुँ बुलुहुँ बुद्ध धर्मयात थुया वई । नापं भीगु जीवन सुख, शान्ति व सफलतापूर्वक न्हयाका यंकेया लागिं नं परियत्ति शिक्षाया महत्व आपालं दु । शिक्षा हे प्रज्ञाया मिखा ख: । प्रज्ञा दुम्हेस्यां थ: छम्हसिया लागिं जक मखु परिवार, समाज अलय् देशया लागिं नं हित जुइगु ज्या याई । थौंया जनजीवन हिंसा, हत्या, अन्याय, अत्याचार, द्वन्द, चोरी बढय् जुया च्वंगु इलय् परिवार समाज देशयूतकनं सुख, शान्ति व चरित्रवान जुया (जीवन हनेत) च्वनेत परियत्ति शिक्षाया विशेष महत्व दु ।

न्हापा न्हापा जिं बिहारय् बुद्ध धर्म सम्बन्धी ब्वनेया लागिं परियति शिक्षा ब्वनेगु दु धका: मस्यू खालि आख: ब्वने मस:पिन्त जक आख: स्यनीगु जुई धका: च्वना । स्वदँ प्यदँ न्हयो तिनि थथे ब्वनेगु दु धका सिल । गुबले जिं थथे परियत्ति शिक्षा ब्वना जाँच बीइगु नं दु धका: सिल जितला तसकँ प्या चाया च्वंगु इलय् ख्वाउँसे च्वंगु शीतल जल दुगु बुंगाचा लू थें जुल । थथे ब्वनेगु दु धका: सीइवं व सालं निसे जिं जाँच बीइगु सुरु याना । प्रथम स्थान पास नं जुल । थुगुसिला भन बिचा: हे मयाना कथं बोर्ड प्रथम हे जुल ।

थथे परियत्ति शिक्षाप्रति श्रद्धा व गौरब तया ब्वनां ६ कक्षा अर्थात् प्रवेश तृतीय वर्षय् बोर्ड प्रथम स्थान प्राप्त जुगुलिइ जिं तसकं हे लयता: । थुकिया श्रेय जिं श्रद्धेय चमेली गुरुमां, श्रद्धेय अनुपमा गुरुमां अलय् जिमि मां लक्ष्मी देवी नकर्मीयात बी । वसपोल श्रद्धेय चमेली गुरुमां थौंने न्यागुलिइ जाँच बियागु बखतय् हे पद्मा छ बोर्ड प्रथम हय् फयमा धका आर्शिवाद बिया बिज्यात । थुगुसिई नं अथेहे आर्शिवाद बिया बिज्यात । थौंने ला आशा नं यानागु ख: तर बोर्ड प्राप्त याय् मफुत । थुगुसिई बिचा: हे मयाना कथं बोर्ड प्रथम स्थान हासील जूगु वसपोलया आर्शिवाद नं ख: । थ: स्वया थ:कालिपिं गुरुजनपिनिगु आर्शिवादया मुलि महत्व दु धैगु खँ थुकि नं सिइदु । श्रद्धेय अनुपमा गुरुमां वसपोल थ: न्हयाक्वहे मलासां जित पालि भाषा स्यना अलसी मचासे अनुकम्पा तया स्यना बिज्यात । न्हयाबलें यक्व यक्व ब्वने फयमा धका आर्शिवाद बिया बिज्याई नापं मेपिं उपासिकापिनि न्हयोने नं जिगु प्रसंसा याना बिज्याई । वसपोलपिं श्रद्धेय चमेली गुरुमा, श्रद्धेय अनुपमा गुरुमां प्रति कृतज्ञी जुया: वन्दना यासे न्हयाबलें थज्यागु आर्शिवाद सदां प्राप्त जुइमा धका आशा याये । बुद्धधर्म सयकेगुलि यक्व यक्व हे प्रेरणा बियादिम्ह जिमि प्रेरणादायक मांयात नं वन्दना (प्रणाम) याये।

परियत्ति शिक्षा ब्वनेगु धैगु हे बुद्धधर्मयात थुइका भी सच्चा, सदाचारी चरित्रवान नागरिक जुइया लागि ख: । अलय् मेमेपिन्त नं सच्चा सदाचारी व चरित्रवान नागरिक दयकेया लागिं ख: । थ:जागु महत्वपूर्ण विषययात स्कूल कलेजय् ब्वंकीगु विषयतयूत गुलि अनिवार्य रुपं ब्वंका महत्व बिया त:गु ख:, उलि अनिवार्य रुपं महत्वब्यूगु खनेमदु । खयूतला धर्मया विषयजुया: इच्छाधीन विषय जकला ख:नि धका: ब्वनीपिंसं उलि अनिवार्य रुपं मका:थे च्वं । तर अयूजूसां जिपिंथें जापिं शिक्षाकामी पिनिगु लागिं पालिभाषा नापं मेगु भचा थाकुगु विषयवस्तुत अनिवार्य रुपं ब्वंका बिज्याइपिं गुरुपिं व छुट्टै कक्षाया व्यवस्था जूसा गनवना सयके धैगु समस्या वइमखु थ:गु पढाई सुचारु रुपं न्हयाका यंकेदै ।

परियत्ति जांचय् बोर्ड प्रथम, द्वितिय, तृतीय व सकल पास जूपिं विद्यार्थीपिन्तं हौसला प्रदान यायूत व बुद्धधर्मप्रति अभिरुचि बृद्धि याय्या लागिं पुरस्कारया व्यवस्था याना बिज्यापिं गुरुमांपि उपासक उपासिका दातापिं प्रति हार्दिक कृतज्ञता व्यक्त यासें सुभाय् देछाना च्वना । थथे वसपोल वयक:पिसं उपहार पुरस्कार बिया: हौसला प्रदान याना बिज्यागु धैगु हे हानं यक्व यक्व ब्वना बुद्धधर्मयात बाँलाक्क सिइका थुइका काय् फयमा धका: ख: । नापं न्हूगु जेनरेशनयापिन्तं बुद्धधर्मप्रति आस्था तया इमिसं परियत्ति शिक्षा ब्वना बुद्धधर्मयात थुइका काय फयमा धका ख: । जिपि थें जापिं शिक्षाकामी विद्यार्थीपिन्त उपहार पुरस्कार बिया हौसला प्रदान याना बिज्यापिं गुरुमांपिं दातापिं प्रति श्रद्धा व गौरब तसे वयक:पिनिगु तजा:गु कुशल श्रद्धा न्हयाबलें च्वछाया च्वनेमा धका: जिं शुभाय् देछासे प्रार्थना याये ।

भवतु सब्ब मङ्गल ।

२०६४ मंसीर ८ गते, शनिबार

विषय : प्राणीहरूको जीविका गर्ने तरिका

प्रवचक- मदन रत्न मानन्धर

प्रस्तुति- मिनरबती तुलाधर

स्थान- धर्मकीर्ति विहार, श्रीघ: नघल

यसदिन प्रवचनको क्रममा प्रवचक मदन रत्न मानन्धरले भन्नुभयो– "सत्व प्राणी भन्नाले प्राण हुने, स्वास-प्रस्वास चलाइरहनेलाई भनिन्छ । यसमा- मानिस, तिर्यक-जीवजन्तुहरू सानो देखि लिएर ठूल-ठूला सम्म पर्दछन् । हरेक प्राणीहरूकी आफ्नो, आफ्नो जीविका गर्ने तरिकाहरू हुन्छन् । जस्तै– जीवजन्तुहरूले पनि बलियो प्राणीले निर्बलियोलाई मारेर जीविका गर्छन्, त्यस्तै मानिसहरूले पनि चोरी, डकैती, लुटपात, हत्या, हिंसा गरेर जीविका गर्छन् । तर हामीहरूलाई सबै बुद्धहरूले भन्नु भएको कुनै पनि अकुशल (खराव काम नगर्नु, कुशल काम (राम्रो) मात्र गर्दै जानु, आफ्नो चित्तलाई परिशुद्ध गर्नुपर्छ । त्यसरी हामीले धार्मिक पूर्वक आफ्नो जीवनलाई व्यवहारमा प्रयोग गर्न सक्यौं भने अहिले पनि फाइदा हुन्छ । साथै भविष्य पनि सुधार हुनेछ । हामीले जुनसुकै पेशाद्वारा व्यापार गर्दा पनि धार्मिकपूर्वक आफूलाई पनि हानी नहुने र अरूलाई हानी नहुने तरिकाले गर्नुपर्दछ । सामान बिक्री गर्दा मिसावट रहित हुनुपर्छ । त्यस्तै शिक्षण पेशामा पनि इमान्दार पूर्वक स्कूलमा पढाउनुपर्छ । वकिल पेशामा न्यायपूर्वक सत्य वचन प्रयोग गर्नुपर्छ । यसरी हामीले उपाय कुशल पूर्वक जीविका गर्नुपर्छ ।

२०६४ कार्तिक १० गते, शनिबार

प्रवचिका- श्रद्धेय धम्मवति गुरुमां

विषय: मिलिन्द प्रश्न

प्रस्तुति- मिनरबती तुलाधर

यसदिन प्रवचनको क्रममा प्रवचिका धम्मवती गुरुमाले भन्नुभयो– "मिलिन्द महाराजले नागसेन भन्तेलाई त्यसरी प्रश्न सोध्नु भएको थियो– भगवानले सबै कुशल र अकुशललाई भष्म गरेर सर्वज्ञता प्राप्त गर्नुभएको हो कि, अथवा अकुशल बाँकि रहँदा पनि सर्वज्ञ हुनु भएको थियो ? सबै अकुशलहरू भष्म गरेर नै बुद्ध हुनु भएको थियो । तर विपाक भएको कारणले गर्दा धेरै जन्म अधिको शत्रुता (वैरभाव) को कारणले नै देवदत्तले भगवान बुद्धलाई मार्न ठूलो ढुंगा खसाली दियो, अर्को पटक धनुषधारीहरूद्वारा मार्न पठायो, फेरि नालागिरि हात्तीद्वारा मार्न पठायो । हामीले जुनसुकै कारणले भएकोलाई पनि पूर्व जन्मको विपाकले भएको भन्न हुँदैन । रोग लाग्ने अनेक कारण हुन्छ । जस्तै: खाना गडवडीले गर्दा, हावापानीको कारणले गर्दा, चिन्ताको कारणले, चतुर्महाभूत कारणले, विपाकको कारणले रोग लाग्न सक्छ । त्यस्तै सुख, दु:ख पनि कर्म अनुसार नै भोग्नुपर्छ । कहिले काहिं आफ्नै बुद्धि पूर्वक गर्न नजानेर दु:ख वेदना भोग्नुपर्छ । बुद्धलाई पनि शरीर रहुन्जेल सम्म सुख, दु:ख वेदना भइरहन्छ । वहाँलाई पनि आउँ परेको थियो । पेटको गडवडको कारणले जुलाफ गर्नु परेको थियो । त्यस्तै भगवानको अग्रश्रावक सारिपुत्रलाई परिनिर्वाण हुन लागेको बेलामा धेरै वान्ता भएको थियो । त्यस बेलामा आमालाई बोध गर्न आफ्नो जन्म घरमा जानु भएको थियो । त्यस्तै भगवानको अर्को अग्रश्रावक महा-मौद्गल्यायनलाई पनि धेरै जन्म अधिको कर्म विपाकले गर्दा डाँकुहरूको कुटाई खाई परिनिर्वाण हुनुभयो । आफूले रोपेको कर्म विपाकको संयोग भेटिसकेकोलाई कसैले मेट्न सक्दैन् । नयाँ अकुशल बिऊ नरोपेपनि पुरानो अकुशल फल त भोग्नै पर्छ ।

धर्मकीर्ति ज्ञानमाला भजनयात गुहाली

२०६४ मंसीर ८ गते

प्रस्तुती- प्रेमलक्ष्मी तुलाधर

धर्मकीर्ति बौद्ध ज्ञानमाला भवनया सदस्य नानीहीरा तुलाधरया ६४ दं बुदिंया लसताय् कमलपुखू स्थित पद्मकीर्ति विहारय् बुद्धपूजा ज्याभव: सम्पन्न जूगु दु। ध.की. ज्ञानमाला भजन पाखें भजन नं प्रस्तुत जूगु उगु ज्याभवले पूज्य धम्मवती गुरुमां पाखें धर्मदेशना याना बिज्यागु ख: । अथेहे पूज्य धम्मवती गुरुमां पाखें धर्मकीर्ति ज्ञानमाला भजनया स्मृति उपहार नं नानी हीरा तुलधर यात ल:ल्हाना बिज्यात । उगु ज्याभवलय् उपस्थित सकसितं जलपान भोजनया व्यवस्था यानादीम्ह उपासिका नानी हिरा पाखें धर्मकीर्ति ज्ञानमाला भजनयात रू. ५०७/- गुहालीया रूपय् प्रदान यान यानादिल ।

Downloaded from http://www.dhamma.digital

कथिनउत्सव

२०६४/८/१ थुखुन्हु इन्द्रावती गुरुमां नं कथिनउत्सवया बारे शनिवारया कक्षाय् धया बिज्यात- कथिन उत्सव धयागु भिक्षुपिनि नियम सम्बन्धी उत्सव खः । न्हापा भिक्षुपिं छथासं च्वनेमा: धैगु वानि मदु । धर्म प्रचारया लागि गाँ गामे चाह्यु वनेया । वाँ दाइगु जुया भिक्षुपिनि कष्ट जुइगुलिं बुद्धं करूणा तया: वर्षा स्वला छथासं च्वनेगु नियम दय्का बिज्यागु खः । वर्षावास सिधेका बुद्धयाथाय् लिहाँ व:बले वां दाय्का बल चीवर हिलेगु जगेडा मदुगुलिं कथिन चीवर दान बीगु नियम बने जूगु खः । दच्छिया छक: जक कथिन चीवर दान बी । वर्षावास च्वंम्हेसिल धका: मती तया: दान बी मज्यू । भिक्षु संघयात जक दान बी । कथीन उत्सव धयागु थ्वातुगु अर्थ खः । न्ह्याबलें दान बी मज्यूगु जुया कथिन थाकुगु अर्थे कासां ज्यू ।

वर्षावास च्वनेगु नियम दय्कूगु भिक्षु वर्षावास च्वं थाय् गृहस्थी पिन्त बाखँ कने दै । थ:नं ध्यान भावना याय् दै । थ:स्वया स:स्यूम्हेसिके धर्मया खँ सय्के दै, वां दाइमखु जुया खः । *प्रस्तुती- प्रेमलक्ष्मी तुलाधर*

जिज्ञासा

■ रोजा मानन्धर, भक्तपुर

जिं मस्यू जि सु गात
यथे मुवतं वया थ्व संसारे
थःगू इच्छा अनुसारं जुये दाखा
जुइला सु सम्पन्न दरिद्र
सुख दुःखया हेतु कर्मफल धाल
न्हापा–यागु जन्म संस्कारयु
उत्पन्न पुद्गल अनित्य नं धाल
कर्मफल अनित्य छाय् मजुल
थ्याहाँ वंगु सास: हाहाँ मवल
फंये व: फसे समावेश जुल
पञ्चतत्व शरीर पञ्चतत्वे लीन जुल
कर्मफल गथे विनाश मजुल
अरूप, अस्पर्श, अनुभूति हीन
सुनां चोन कर्मफल [illegible] ?
जुइगु यथे प्रवेश मेगु शरीरे
जन्म जुवयेत हालं–हालं ?

धर्मकीर्ति विहारमा बुद्धपूजा र धर्मदेशना

	मिति	बुद्धपूजा	धर्मदेशना
१.	२०६४ मंसिर १	चमेली गुरुमां	धम्मवती गुरुमां
२.	२०६४ मंसिर २	वीर्यवती गुरुमां	वीर्यवती गुरुमां
३.	२०६४ मंसिर ८	चमेली गुरुमां	धम्मवती गुरुमां
४.	२०६४ मंसिर १६	कुसुम गुरुमां	कुसुम गुरुमां
५.	२०६४ मंसिर २३	जयवती गुरुमां	जयवती गुरुमां

दीर्घायु कुमार

■ शान्तसुन्दरसिंह तुलाधर, सोह्रखुट्टे, यँ

न्हापाया आम न्हूगुहु जक दसिं,
नां जुल वैगु दीर्घायु कुमार ।
गुरु कुलय् शिक्षारम्भ याःवंम्ह कुमारया
आयुक्षीण देवाय् चिकं फुगु वा: सायका ।
लित छ्वया हल पुत्र गुरुकुलं ।
छ सा: बौ मफु थाःगु ख्वयाच्वं धका ।
गुरुपिनिगु वचन शिरोपर याना
त्याँहा बल कुमार थःगु लं लिना ।
लँय् वया अचम्म थासे थासय्
करुणा जित याना व थ्व रूपकारया
त्याछ्यु यायु जि यत छसिक्य्
सया ब्रिषेस ब्वगु छगु पुखुलिइ ।
ल: मदया छटपट जुया च्वंपि न्यांतय्गु
मरणात्मक कष्ट स्वय् मफया ।
पखुली क्वफाय् यंका
प्राण रक्षा याना यक्वल न्यांतय्गु ।
अयेहे खुसि बा: वया: पारी वने मफया च्वंपिन्त
ता स्वीला: पार तरयाना यक्वल मैत्रीय् भाव ।
थुगुहें तौल मा: थाय् भो कंयं ।
सकसित याना बगु ममतालिया पुण्य
ल: मक पुखुलिइ ल: जायका थकूगु
आयुक्षीण देवाय् व्यो जुया नं थें
आयुया तसानं लुया वल ससलं
दीर्घायु जीवन हने फत लाका ।
थ्व थेंगु आदर्श सत्यया मैत्रीया दबु खः
थ्वहे सत्यया हेतु जुया बुद्ध गौतम नं ।

मैत्री बोधिसत्व विहारमा बुद्धपूजा र धर्मदेशना

२०६४ मंसीर २ गते, आइतबार

स्थान- मैत्री बोधिसत्व महाविहार, जमल ।

यसदिन मैत्री बोधिसत्व महाविहारमा पञ्चशील प्रार्थना एवं बुद्धपूजा पश्चात् धम्मवती गुरुमांबाट धर्मदेशना भएको थियो । यसदिन धर्मकीर्ति ज्ञानमाला भजनको तर्फबाट भजन प्रस्तुत गरिएको थियो ।

कार्यक्रममा उपस्थित सम्पूर्ण सहभागी श्रद्धालुहरूलाई दाता केशरी लक्ष्मी कंसाकार प्रमुख सपरिवार जमलको तर्फबाट जलपानको व्यवस्था मिलाउनु भई पुण्य संचय गर्नुभएको थियो ।

बौद्ध विद्वानहरूको सम्मान

बुद्ध धर्म प्रचार प्रसार कार्यक्रमको लागि विशिष्ट योगदान दिनुहुने व्यक्तित्वहरू भिक्षु धम्मानन्द महास्थविर र माधवी गुरुमांलाई गण महाविहार धर्म विजय पदनमको तर्फबाट २०६४ मंसिर १३ गते आयोजित एक कार्यक्रममा अभिनन्दन गरिएको थियो । उक्त कार्यक्रममा अन्य बौद्ध विद्वान्हरू भूवनलाल प्रधान, लोकदर्शन वज्राचार्य, सुवर्ण शाक्य, डा. सानुभाई डंगोल, नानीमैंया मानन्धर र रत्नसुन्दर शाक्य व्यक्तित्वहरूलाई पनि सम्मान गरिएको थियो ।

• भिक्षु अश्वघोष महास्थविरको प्रमुख आतिथ्यमा संचालित उक्त कार्यक्रम भिक्षु सोभितको भिक्षु जीवन २६ वर्ष प्रवेश भएको उपलक्ष्यमा आयोजना गरिएको कुरा बुझिएको छ ।

तीन व्यक्तित्वहरूलाई ज्ञानमाला रत्नवत् पुरस्कार प्रदान

२०६४ मंसीर १५ गते, स्वयम्भू ।

ज्ञानमाला भजन खल: स्वयम्भूको तर्फबाट वर्षेनी प्रदान गर्दै आइरहेको ज्ञानमाला रत्नवत् पुरस्कार यसपाली सुजाता गुरुमां, तीर्थनारायण मानन्धर र बौद्ध युवा ज्ञानमाला संघ बुटवललाई प्रदान गरिएको समाचार छ ।

स्मरणिय छ, यस पुरस्कार बुद्ध धर्म र ज्ञानमाला प्रचार प्रसार गर्ने कार्यमा योगदान पुऱ्याउनु हुने प्रव्रजित व्यक्तिहरू मध्येबाट १ जना, उपासक उपासिकाहरू मध्येबाट एकजना र ज्ञानमाला संघहरू मध्येबाट एक संघलाई वर्षेनी प्रदान गरिँदै आइरहेको कुरा बुझिएको छ । यसपालीको पुरस्कार बाह्रौं पटकको भएको कुरा पनि बुझिएको छ ।

श्रीघः विहारय् कथिनउत्सव

वंगु मंसिर १ गतेया संल्हु श्रीघः विहारय् कथिन उत्सव सम्पन्न जुल । पुज्य अश्वघोष महास्थविर व गौतम भन्तेया वर्षावास पूवंगु लसताय् न्यायेकूगु उगु कथिन दानयानापं कथिन चिवर नापं सम्पूर्ण भिक्षु-भिक्षुणी उपासक उपासिकापिंत जलपान व भोजनया दाता जुयादीपिं उपासक नाती महर्जन व जीत नारायण महर्जन सपरिवार ख: । थुगु ज्याझ्वलय् आपालं उपासक उपासिकापिंसं अष्टपरिष्कार दान यागु ख: ।

थ्वहे ज्वलय् श्रीघः विहारया उत्तर-पश्चिमय् च्वंगु क्वंबहाः नाप स्वाःगु थःगु हे जग्गाय् न्हूगु भवन दयेका बुद्ध शासनिक ज्या अभिवृद्धि यायेगु ताःतुना कथं श्रीघः विहार दायक कमिटीया नेतृत्वय् नक्सा पास नापं विहार भवन निर्माण ज्याया निंम्तिं श्रीघः विहार भवन निर्माण कमिटी स्वनागु खं उपस्थित उपासक उपासिकापिंत जानकारी विइगु ज्या जुल ।

अखिल नेपाल भिक्षु महासंघया सम्मतीप्राप्त थुगु भिंज्याया निंतिं यथाश्रद्धा धर्मदान व गुहाली याना बिज्यायेत/दीत सकसितं आह्वान/इनापं याःगु जुल । थुकथं आःतक ग्वहाली यानादीपिनि नां धलः–

1) *अश्वघोष महास्थविर* रु. १०,००० /–
2) *रत्नदेवी महर्जन* रु. १,०१० /–
3) *शारदा बज्राचार्य* रु. ५,००० /–
4) *पुर्णमाया महर्जन* रु. १,००० /–
5) *स्व. देवमाया महर्जनया नामं* रु. १,००५ /–
6) *नाती महर्जन* रु. ५,०० /–
7) *जयन्ती महर्जन* रु. १,०१० /–
8) *विमला बज्राचार्य* रु. १,००० /–
9) *दिल शोभा* रु. १,००० /–

(रु. ५००/– नं क्वय्या दान लिपा एकमुस्टं न्ह्यब्वयेगु जुई)

Downloaded from http://www.dhamma.digital

धर्मशीला विद्वत् वृत्ति २०६४ खेन्पो ङवाङ वोशेर लामालाई

प्रस्तुती- राज्य लक्ष्मी जोशी, असन, काठमाडौं

अनगारिका धर्मशीला गुरुमांको स्मरणमा स्थापित धर्मशीला विद्वत् वृत्ति २०६४ खेन्पो ङवाङ वोशेर लामालाई प्रदान गर्नुभयो। लामाज्यू स्थानीय विकास मन्त्रालय, गुम्बा व्यवस्था तथा विकास समिमिको अध्यक्ष र सम्त्यान छ्योस्लिङ गोन्पा (श्यामा ४, दोलखा) का प्रमुख लामा हुनु हुन्छ। मंसिर ४ गते धर्मशीला गुरुमां निधन भएको पुण्यतिथि पारेर प्रदान गरिएको उक्त धर्मशीला विद्वत् वृत्ति यस अघि खोज अनुसन्धान लगायत बौद्ध धर्ममा विशेष योगदान पुऱ्याउनु भएका थेरवाद भिक्षु र गुरुमांहरूलाई प्रदान गर्दै आइरहनु भएको थियो। यो विद्वत् वृत्ति धर्मशीला गुरुमांको निधन पश्चात् उहाँका उपासक, उपासिका र अनुयायीहरूले आफ्नो गुरुमांको सद्‌गुण स्मरणका लागि स्थापना गरेका थिए। धर्मशीला गुरुमांको जन्म वि.सं. १९७४ सालमा र निधन २०४३ सात कार्तिक २६ गते पोखरा बुद्ध विहारमा भएको थियो।

लामाज्यू गत असोज १२ गते बौद्ध अर्घौ सदन गोन्पा (रामघाट पोखरा) को वार्षिकोत्सवको निमन्त्रण मनाउन पोखरा जानुभएको बेला त्यही अवसरमा उपासक तिलकमान गुभाजुले उहाँसँग भेटगरी धर्मशीला विद्वत् वृत्ति २०६४ का लागि प्रस्ताव गर्नुभएको थियो। त्यसका लागि निर्धारित समय अनुसार वि.सं. २०६४/०८/०५ गते उहाँ बुद्ध विहार नदीपुर पुग्नु भएको थियो। हामीहरू त्यहाँ पुग्दा धर्मशीला बुद्ध विहारको परिसरमा रमाइलो वातावरणमा पाहुनाहरू आइरहेको, आगन्तुक अतिथिहरूका स्वागत सत्कार गर्दै भैं उपासक उपासिकाहरू वाद्यवादन सहित मधुर स्वरमा भजनकीर्तन गरिरहेका थिए। बिहान ८ बजेबाट धर्मशीला बुद्ध विहारको प्रांगणमा धर्मशीला विद्वत् वृत्ति मूल समितिको अध्यक्ष भिक्षु श्रद्धानन्दको सभापतित्वमा वितरण कार्यक्रममा स्थानीय गोन्पा र विहार लगायत विभिन्न धार्मिक संघसंस्था तथा जातजातिय संघसंगठनहरूका प्रमुख, प्रतिनिधि, उपासक उपासिका, पत्रकार, बुद्धिजिवी वर्ग, महिला र भक्तजनहरूका उपस्थिति थिए।

सभापति, प्रमुख अतिथि र अतिथिहरूका आसनग्रहण र स्वागत भाषण पश्चात् शान्तिदीप प्रज्वलन र बुद्ध पूजा स्तुतिबाट शुरू भएको भव्य समारोहमा प्रमुख अतिथि सांसद भिक्षु आनन्दको हातबाट कलात्मक काष्ठ फ्रेममा सजाएको सम्मान पत्र र विद्वत् वृत्ति संस्थापिका कर्मशीला गुरुमांबाट खेन्पो गुरुलाई नगद पन्ध्र हजार रुपैंया प्रदान गर्नुभयो। तत्पश्चात् उक्त समारोहलाई सम्बोधन गर्ने क्रममा आफूले धर्मशीला विहारबाट वर्षभरि पोखराका आसपासमा आयोजना गर्नुभएको विभिन्न बुद्ध धर्म सम्बन्धि कार्यक्रममा उपस्थित भइदिएको चर्चा परिचर्चा गर्दै सांसद भिक्षु आनन्दले "अहिले थेरवाद र महायान भनेर विवाद गर्ने समय नभई सबै बौद्धहरू एकजुट भई अघि बढ्नु पर्ने समय हो" भन्नुभयो। त्यसपछि धर्मशीला विद्वत् वृत्ति २०६४ बाट विभूषित खेन्पो ङवाङ वोशेर लामाले चार महाबौद्ध परिषद्‌को चर्चा गर्दै "तथागत बुद्धको स्वभावात्मक भित्री मनको शत्रु (कामराग, द्वेष, अज्ञान, अहम् र डाह) हरू दान, दया, ज्ञान (प्रज्ञा) र अनित्य शून्यता, अनात्मको शस्त्रले निर्मूल पारेर वास्तविक मनको स्वभाव बोध गर्न लागी पर्ने व्यक्तिलाई बौद्ध र बाहिरी संसारतिर आत्म, परमात्म र सांसारिक कर्ताको खोजी गरेर हिंड्ने व्यक्तिलाई अबौद्ध भनिन्छ। यसरी बौद्ध धर्मको सिद्धान्तलाई आत्मसात गरी निस्वार्थ भावले बहुजन हिताय बहुजन सुखायको मार्गमा लागेर बौद्ध धर्मको व्याख्यान गर्ने गरेकाले फलस्वरूप यो सम्मान प्राप्त भएको अनुभूति भयो। यसका लागि धर्मशीला विद्वत् वृत्ति मूल समारोह समिति र मलाई बधाई शुभकामना दिने संघसंस्था तथा धर्ममित्र सबैलाई हार्दिक धन्यबाद दिन चाहन्छु" भन्नुभयो।

त्यसपछि बौद्ध अर्घौ सदनको अध्यक्ष वीर बहादुर गुरूङले धर्मशीला विद्वत् वृत्ति २०६४ बाट योग्य व्यक्ति छनौट गरी सम्मान गर्नुभएकोले विद्वत् वृत्तिको गरिमा अझ बढेको विचार व्यक्त गर्नुभयो भने नेपाल लामासंघको अध्यक्ष गोपाल गुरूङले धर्मशीला विद्वत् वृत्ति २०६४ बाट खेन्पो ङवाङ वोशेर लामामात्र सम्मानित हुनुभएको नभई यो हामी लामाहरू सबैको सम्मान हो भन्नुभयो। त्यसैगरी धर्मोदय सभा कास्की, बुद्ध जयन्ती समारोह समिति र युवा बौद्ध संघ पोखरा लगायत विभिन्न संघसंस्थाका अध्यक्षहरूले पनि अनगारिका धर्मशीला गुरुमांको गुणगान गर्दै शुभकामना मन्तव्य दिनुभयो।

अन्तमा कार्यक्रममा उपस्थित भई गौरव बढाईदिनु

भएकोमा अतिथि महानुभावहरूलाई हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गरियो र यस अघि उपासक उपासिकाहरूबाट आदिमा शील प्रार्थना र शासनप्रति बुद्धको पूजा स्तुति, मध्यमा विज्ञ विद्वान्बाट धर्मशासनधर स्त्री, पुरुषहरूका गुणगान लगायत कल्याणकारी प्रवचन श्रवण मननबाट प्राप्त पुण्यहरू सबै प्राणीलाई समानरूपमा प्राप्त हवस् भन्ने मनोकामना सहित सहभागी सबैले लयबद्ध स्वरमा पुण्य अनुमोदन गरियो । यसरी सौहार्दमय वातावरणमा विद्वत् वृत्ति वितरण कार्यक्रम समापन हुँदा त्यहाँ उपस्थित सभासद सबैले कण्ठमुग्ध भई आफूहरू पुण्यभागी भएको महसुस गर्नुभयो । त्यस अवसरमा गुरुहरूसँग म आफू पनि त्यस समारोहमा उपस्थित हुन पाउँदा अहो भाग्यमानी ठानेको छु । यी मंगलमय शुभकार्यहरू अनगरिका धर्मशीला गुरुमांको पुण्य अनुभव र अनुकम्पबाट प्राप्त भएको अनुभूति भयो । अनि एकछिन ध्यानमग्न भई धर्मशीला गुरुमांको गुण स्मरण गरे । भजनकीर्तन गरेर उहाँप्रति प्रतिगुण गर्ने प्रयास गरे तापनि मसँग त्यस्तो कुनै शब्द नहुँदा उहाँले गमन गरेको महामार्गमा लाग्नु, उहाँको अनुसरण गर्नु नै यथार्थमा उहाँको प्रतिगुण गरेको अर्थ हुने निष्कर्षमा म पुगें । यस चित्तोद्पादबाट प्राप्त पुण्यले केही मात्रामा भएपनि गुरुमांको अधुरो सपनाहरू पूर्ण हुने कारण बनोस्, गुरुमांको स्मरणमा गरिने यो कार्यक्रमले निरन्तरता पाओस्, धर्मशीला गुरुमांको चरणमा मेरो विनम्र श्रद्धाञ्जली । हामीमा पनि सद्‌बुद्धि आउन् आशीर्वाद दिनुहोस् । यही मेरो सविनय प्रार्थना ! ■

बनेपा बाल आश्रम (मेत्ता सेन्टर) लाई सहयोग

१) लियो दिवसको अवसरमा लियो क्लब बनेपाका सदस्यहरूको तर्फबाट मैत्री [illegible] बालाश्रमलाई स्टेशनरी सामग्री प्रदान गर्नुभयो ।

२) दया लक्ष्मी श्रेष्ठ, बनेपाबाट	रु. १,०००/-
३) हेरादेवी तुलाधर जन्मदिनको उपलक्ष्यमा, च्यूसेड	रु. ५,०००/-
४) मानुराजा तुलाधर प्रकाश हाउस, असन	रु. ५,००/-
५) केशचन्द्र शाक्य, बनेपा	रु. ३००/-
६) जुजुकाजी शाक्य, बनेपा	रु. ३००/-

परोपकार

– रमा अधिकारी [illegible]

परोपकार प्रेमको उपहार हो । क्षणिक [illegible] नटेके भुलेर अर्काहरूका कार्य गर्नु नै परोपकार हो । [illegible] लागि सहयोग गर्नु परोपकार हो । परोपकारको [illegible] पुराणमा व्यासले दुई कुराका जोड दिएका छन् । [illegible] पुण्य भनेको परोपकार हो र अर्को पाप भनेको [illegible] पीडा दिनु हो । वेदव्यासले प्रष्टाउँदै गर्नुभएको [illegible] एकता, सहानुभूति, सद्भाव, सहयोग र [illegible] प्रतीक बनेको छ ।

परोपकारका लागि प्राणको [illegible] छन् । राजा शिवीको दृष्टान्तलाई हामीले भुल्न [illegible] । सरल जीवनशैलीका अहिंसावादी नेता महात्मा गान्धी [illegible] न्यायको पक्षमा वैचारिक युद्ध छेडेका थिए । अमेरिकाका पूर्व राष्ट्रपति अब्राहम लिंकनले गोरा र काला जातिबीचको [illegible] अन्त्य गरेर परोपकारिताको छाप छोडे । पुराणमा [illegible] गरिएका राजा बलि, स्वर्ग बचाउन देवताहरूलाई आफ्नो हाड दान दिने ऋषि दधिची र लगाएको कोट नै फुकालेर [illegible] महाकवि लक्ष्मीप्रसाद देवकोटा परोपकारीका उदाहरण [illegible] ।

अहिले पनि परोपकारको लागि तन, मन र धन दिने व्यक्तिहरूको कमी छैन । पीडित, पिछडिएका र अन्यायमा परेकाहरूका लागि सहयोग गर्ने व्यक्ति [illegible] वा कुनै संस्थामा आबद्ध भएर लागिपरेका छन् । स्वार्थी मानसिकता भएका केही व्यक्तिहरूको जमातले गर्दा परोपकारका कार्य फस्टाउन सकेको छैन । तपाईंहाम्रो सानो सहयोग दुःखीहरूका लागि महत्त्वपूर्ण बन्न सक्छ । त्यसैले आफ्नो [illegible] स्वार्थलाई ओझेल पारेर हामी सबैले परोपकारी [illegible] गर्न सक्यौं भने पक्कै पनि सुसंस्कृत र [illegible] सृष्टि हुनसक्छ ।

परोपकारीले त केवल अरूलाई दिन [illegible] । दुःखी र गरिबको सेवा गर्न पाउनुलाई आफ्नो [illegible] ठान्दछ । यही कारण परोपकारीको जीवन सफल र सार्थक [illegible] भएको छ । भनिन्छ, 'नदी परोपकारका निम्ति [illegible], फूल परोपकारका निम्ति फुल्छ, गाईले परोपकारकै लागि दूध दिन्छ । हाम्रो शरीर पनि परोपकारकै लागि हो । प्रकृतिको नियम पनि परोपकारमा आधारित छ । सूर्यले प्रकाश र शक्ति दिन्छ । चन्द्रमाले उज्यालो दिन्छ । त्यसैले परोपकार रूपी पवित्र मन्दिरमा सहयोग गरेर हामी सबै धन्य बनौं ।

साभार– [illegible] पोष्ट

Downloaded from http://www.dhamma.digital

नि:स्वार्थ कर्म

- देवेनकुमार

भाग्यमा छ भन्दैमा कर्म नगरी कुनै पनि कुरा प्राप्त गर्न सकिन्न । कर्म अर्थात् परिश्रमले नै मानिसलाई लक्ष्यमा पुऱ्याउन मद्दत गर्दछ । अरूको धमसम्पत्ति, ज्ञानविज्ञान, सम्पन्नता आदि देखेर त्यो प्राप्त गर्न सकिन्न । कर्म गर्नुपर्दछ र बिनाकर्म जोकोही पनि सफल हुन सक्दैन । महामूर्ख कालिदास पनि कर्मबाट नै महाकवि बने । दृढसंकल्पकै कारण नरेन्द्रनाथ दत्तजस्ता साधारण व्यक्ति स्वामी विवेकानन्द बन्न पुगे । एउटा दाउरेको छोरा अमेरिकाको राष्ट्रपति बन्न पुगे र उनी महामानवका रूपमा विश्वविख्यात भए । उनलाई अब्राहम लिंकन भनेर चिनिन्छ ।

त्यसैले हामीले कर्म गर्नुपर्दछ तर फलको आशा गर्नुहुँदैन । गीतामा श्रीकृष्णले अर्जुनलाई भनेका छन्, 'कर्म गर तर फलको आशा नगर ।' जसले जस्तो कार्य गर्दछ, उसले त्यसै प्रकारको फल प्राप्त गर्दछ । सत्य साईबाबा भन्नुहुन्छ, 'दाम्लोमा बाँधिएको पशुले त्यहाँसम्मको मात्र घाँस खान सक्दछ, जहाँसम्म दाम्लो पुग्दछ । त्योभन्दा परको चिज खान गोठालोले किलो सार्नुपर्दछ, अन्यथा उसले जति नै प्रयास गरे पनि गर्धनमा मात्र दुख्छ । देखेको चिज प्राप्त गर्न सक्दैन । मानिसको पनि त्यही चिजको मात्र हक हुन्छ, जहाँसम्म उसको कर्मरूपी डोरी पुगेको हुन्छ ।' त्यसैले हामीले निष्काम भावले गरिएको कर्म यत्रतत्र सर्वत्र हित गर्दछ । त्यसैले लोकहितका कार्यले आफ्नो पनि हित हुन्छ । अर्काको हित हुने काम गर्नेले आफ्नो पनि हित नै पाउँछ । अर्काको देखेर ईर्ष्या गर्ने वा खोसेर खाने प्रयास गर्नुहुँदैन ।

अन्जानमा एक दिन सुदामाले श्रीकृष्णको एक मुठी खाजा खाँदा उनले आफ्नो जीवन गरिबी र अभावमा बिताउनुपऱ्यो । त्यसैले जोकोहीले पनि आफ्नो कर्मअनुसार को फलको अपेक्षा गर्नुपर्दछ । हाम्रो वशमा नभएको कुरा जति बल गरे पनि प्राप्त हुन सक्दैन । मीठो फल खान चाहनेले फलको आशा गरेर मात्र हुँदैन, तत्अनुरूपको मीठो फल फलाउने आशाअनुरूपको कार्य पनि गर्नुपर्दछ । त्यसैले विश्वमा जेजति महापुरुष कहलिए, उनीहरूले नि:स्वार्थ कर्म गरेका छन् र लोकहितको कार्य गरेका छन् । व्यक्तिगत स्वार्थभन्दा धेरै पर पुगेर उनीहरूले निष्काम कर्म गरेर नै महामानव बन्न पुगेका हुन् ।

नि:स्वार्थ प्रेमले नै एकअर्काबीच मानिसलाई नजिक बनाउँछ । जसले आत्मीय सम्बन्ध सुदृढ गर्ने काम गर्दछ, उसमा स्नेहभाव र प्रेम पैदा हुन्छ । त्यसैले स्नेह र प्रेमले नै समाजमा आदर्श र उच्चभावको अर्थधारण गरेको हुन्छ । प्रेम आदर्श, नि:स्वार्थ र छलकपटरहित हुनुपर्दछ । छलकपट र स्वार्थप्रेम दीर्घकालीन हुँदैन । कुनै आत्मीय चिज वा कुरा तथा व्यक्तिका लागि मनमा उत्पन्न कोमल भावनाले नै मानवमा स्नेह पैदा गराउनेमात्र होइन बोध पनि गराउँछ ।

प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपमा हामीमा स्नेहभाव निहित हुन्छ । व्यक्तिविशेषमा प्रत्यक्ष देखिने स्नेहभाव जसलाई आमाबाबु, अभिभावक तथा मान्यजनहरूले आफ्ना सन्तान तथा आफूभन्दा सानालाई पोखेको ममताका रूपमा लिन सकिन्छ । त्यस्ता ममतामयी स्नेहभावमा स्वार्थको सोच तीलबराबर पनि हुँदैन । त्यसलाई नै सच्चाप्रेम र आत्मीय प्रेमका रूपमा लिइन्छ ।

स्वार्थबिनाको स्नेह नै सच्चा प्रेम हो । स्वार्थले गरिने प्रेम सच्चा हुन सक्दैन । स्वार्थबिनाको स्नेही भाव नै सच्चा प्रेम भए पनि यसले समय र परिस्थितिअनुसार आफ्नो रूप फेर्दछ । त्यसैलाई हामी दया, माया, प्रेम आदि स्वरूपले चिन्दछौं । सच्चा प्रेम शाश्वत हुन्छ । आकाशझैं अनन्त र सागरझैं गहन हुन्छ अनि शाश्वत कुरा प्रकाशमान हुन्छ । मानव जीवन प्रकृतिको शाश्वत देन हो । त्यसैले यस जीवनलाई सदैव सत्कर्ममा लगाई प्रकाशमान बनाउनुपर्दछ । यो नै हाम्रो कर्तव्य हो भन्नेले नै जीवनलाई प्रकाशमान बनाउन सक्छ र लक्ष्यमा पुग्न सकिन्छ ।

त्यसैले नै समाजमा स्नेह र प्रेमले आदर्श र उच्च भावार्थ लिएर रमेको हुन्छ तर मोहले पनि मानिसलाई पिछा गरेको हुन्छ । मोहलाई हामीले अज्ञात, असत्य, भ्रम, दु:ख, बेहोसीका रूपमा लिनुपर्दछ र त्यसलाई त्याग्नुपर्दछ । यदि नत्याग्ने हो भने त्यसले नै मानिसलाई पथभ्रष्ट बनाउन सक्छ । त्यसैले स्वार्थरूपी भाव मनमा पैदा गर्नुहुँदैन । सच्चा प्रेममा मोह प्रकट हुँदैन । जब कुनै पनि व्यक्ति वा चिजप्रति अगाध प्रेम गाँजिएर प्राणीमा आशक्तिको रूपधारणा गर्दछ, तब त्यो सबैले सच्चा प्रेमी बनेर मोहबाट टाढा रहन सकेमा कर्तव्यपथमा अग्रसर हुन जानेको मानिन्छ । *(साभार- अन्नपूर्णपोष्ट)*

■

बा.अ.का.द.नं. - ७०/०४०/४१

२० जना विद्यार्थीहरूलाई दुर्लभ प्रव्रज्या

दुर्लभ प्रव्रजित विद्यार्थीहरूका साथमा दोमोलिनी गुरुमां एवं धम्मविजया गुरुमां

सन् २००७ सेप्टेम्बर, बुद्धगया, भारत ।

अमेरिका स्थित Columbus State को Antioch University of OHIO का विद्यार्थीहरूलाई बुद्धगयामा निर्वाण मूर्ति किण्डोल विहारमा रहँदै आउनुभएका डा. दो मोलिनी एवं डा. धम्मविजया गुरुमांबाट बुद्ध शिक्षा विषयमा अध्यापन गराउनु भएका थिए ।

त्यहाँ अध्ययनका लागि आउनु भएका विद्यार्थीहरू मध्ये २० जना विद्यार्थीहरूलाई थेरवादी बौद्ध परम्पराअनुसार दुर्लभ प्रव्रज्या गरिएको समाचार छ ।

बुद्ध गयामा बुद्ध शिक्षा सम्बन्धि परियत्ति एवं प्रतिपत्ति शिक्षा अध्यापन गराउँदै आउनुभएका डा. मोलिनी र डा. धम्मविजया गुरुमांहरूबाट सन् २००० देखि हाल सम्म हिउँदे सत्रको कक्षा संचालन गर्दै आउनुभएको कुरा थाहा हुन आएको छ । हाल सम्म उहाँहरूले अमेरिकामा लस एन्जलस र क्यानाडामा रहेका तल उल्लेखित विश्वविद्यालयका विद्यार्थीहरूलाई बुद्ध शिक्षा अध्यापन गराउँदै आउनु भएको कुरा बताउनु हुन्छ ।

- Antioch University
- Dayton University of OHIO
- Loyela Mery Mount of California University

यसरी नै सन् १९९८ देखि सन् २००७ सम्म प्रत्येक वर्ष यसरी नै दुर्लभ प्रव्रज्या गर्ने कार्यक्रम संचालन गर्दै आएकोमा हालसम्म जम्मा १२० जना विद्यार्थीहरूलाई दुर्लभ प्रव्रज्या गरिसकिएको कुरा पनि थाहा हुन आएको छ ।

गुरुमांहरूबाट मैत्री सूत्र पाठ सम्पन्न

२०६४ मंसीर २२ गते, बाला चःन्हे

स्थान- निर्वाण मूर्ति; किण्डोल विहार, स्वयम्भू ।

दिवंगत हुनुभएका ज्ञातीवन्धुहरूको पुण्य स्मृतिमा यस दिन विहान ८ वजे देखि बेलुकी ६ बजेसम्म पूज्य धम्मवती गुरुमां प्रमुख अन्य प्रव्रजित गुरुमांहरूबाट पालैपालो महासमय सूत्र ९ पटक र मैत्री सूत्र १०८ पटक पाठ गरी पुण्यानुमोदन गर्ने कार्य सम्पन्न गरिएको थियो । उक्त कार्यक्रममा पूज्य कुमार काश्यप महास्थविरबाट पनि परित्राण पाठ गर्नु भएको थियो ।

मुद्रक: न्यू नेपाल प्रेस प्रधान कार्यालय: १४२ मनकामना मार्ग, नागपोखरी, काठमाडौं, नेपाल । फोन: ४४३४८१०, ४४३४७७३, फ्याक्स: (९७७-१) ४४३३९२९
व्यापारिक कार्यालय: सुन्धारा, काठमाडौं । फोन: ४२५९०३२, ४२५९४५०, फ्याक्स: (९७७-१) ४२५८९७८

Downloaded from http://www.dhamma.digital